

2 (2) | 2019

ВІЧНИЙ МАНДРІВНИК

Туристичні маршрути

КАРПАТАМИ ТА
ТЕРНОПІЛЛЯМ

АНТАРКТИДА,
НОВА ЗЕЛАНДІЯ,
ПЕРУ І СТАРА
ДОБРА ЄВРОПА

ДНІСТЕР –
ВІД ВИТОКУ
ДО ГИРЛА

Досліджуємо природу України

ВИМЕРЛІ РАКОСКОРПІОНИ,
ВОДЯНІ ВУЖІ І КОРОЛІВСЬКІ ГРИБИ

ІДЕЇ ДЛЯ
ПОДороЖЕЙ
НА КОЖЕН ВІКЕНД

РУКИ, ЗІМКНУТІ В КОЛО, ОБІЙМАЮТЬ ВЕСЬ СВІТ

У ті зовсім недалекі і водночас дрімучі часи, коли ще не було соцмереж, люди не могли на своїй «сторінці» виставити на загал якусь круту пафосну фразу. А само-виражатися їм все одно хотілося. Учасники кам'янецького туристичного гуртка «Тумалт» записували цитати на кшталт «Усе, що не вбиває, робить нас сильнішими» на своїх килимках-карематах. Один з моїх товаришів (а нині відомий в Україні гуморист) на своєму карематі зробив запис, вигаданий самотужки: «Те, що для інших – далеко, нам – лиш рукою подати». Фраза трохи неоковирна, але ж, погодьтеся, змістовна та хвацька...

Герої другого номеру «Вічного мандрівника» досліджують Нову Зеландію, вирушають автостопом аж в Антарктиду або місяцями крутять педалі Європою. А Костянтин Симоненко взагалі перший з українців відвідав усі країни світу, після чого стверджує, що всі люди наскільки різні, настільки й однакові у своєму сприйнятті життя.

Автор вірша «Світанок» говорить про зовсім інше. Для того, щоб відчути себе «усюди», достатньо зустріти схід сонця у полі серед тиші. А герой нашої обкладинки Михайло Закусилов наголошує: перед тим, як мандрувати світом, треба вивчити свою землю. Тому ми продовжуємо досліджувати українську природу, історію та пропонувати туристичні маршрути.

Незважаючи на статки, можливості та вподобання, нумо разом пізнавати світ і рідний край!

Головний редактор
Віталій Горбуленко

СВІТАНОК

Свіжий вітер.
Оксамитовий килим під ноги.
Пару літер –
І в дорогу, в дорогу!

Спозаранку – у поле.
Сонцю вслід.
Руки, зімкнуті в коло,
Обіймають весь світ.

Швидше, швидше!
А тоді – зупинись.
І щокою до тиші
Як колись доторкнись.

По росі – босоніж.
Тихо, ніжно і п'яно.
П'яти рідно лоскоче спориш
І сльозами вітає світанок.

Очі неба вже ледь голубі,
Знов до краю наповнені груди.
І здається, що все у тобі,
І немов ти усюди...

Ярослав Яремчук

Представляємо проект Видавничого дому «Пам'ятки України»

Головний редактор Віталій Горбуленко
gorbulenko@ukr.net
Редактор Тетяна Дика
Художник Аліна Дудоногова
Макет Ольга Голуб

На обкладинці: мандрівник Михайло Закусилов сплавляється байдаркою по Дністру.

Передплатний індекс журналу «Вічний мандрівник»: 60198

12-23

**КОСТЯНТИН СИМОНЕНКО – ПЕРШИЙ УКРАЇНЕЦЬ,
ЯКИЙ ВІДВІДАВ УСІ КРАЇНИ СВІТУ**

Костянтин Симоненко
ПЕРУ – ЗЕМЛЯ МЕТАМОРФОЗ

24-35

Ганна Кузьо
КРАЙ СВІТУ
Іван Степанович
ВСЕ БУДЕ – КІВІ

Нова Зеландія – гірка історія і правильні висновки

36-41

Андрій Мочурад
АВТОСТОПОМ В АНТАРКТИДУ

Історія шаленої мандрівки

42-45

Сергій Толстіхін, Юлія Мазур
**GREEN WAYS – ЗЕЛЕНИМИ ШЛЯХАМИ СВІТУ НА
ВЕЛОСИПЕДАХ**

Європейська веломандрівка з екологічними
висновками

46-51

Ольга Дубовик, Максим Голубєв
ТЕРНОПІЛЛЯ. ПІВДЕННИЙ МАРШРУТ

52-57

Михайло Закусилов
ДНІСТЕР: ВІД ДжЕРЕЛА ДО ЧОРНОГО МОРЯ

58-62

Валерія Мікульська, Віталій Зубрицький, Лусіне
Варданян

**РОЖЕВІ КРОСІВКИ, ДІВОЧІ СПОДІВАННЯ І 30
КІЛОМЕТРІВ ДО ГОВЕРЛИ**

Карпатський маршрут

64-71

Інна Косянчук, Олександр Мальон, Ольга Думанська
У ПОШУКАХ ДАВНЬОРУСЬКОГО ВИШГОРОДА

Технологія QR-кодів для туризму

72-79

Олег Власов
ЗАБУТА ХОРТИЦЯ
Запорізька історія нідерландських менонітів

80-85

Оксана Бунда, Віталій Горбуленко
ВСЯ СІЛЬ ДРОГОБИЧА

Технологія виробництва солі у Дрогобичі

86-87

Ігор Касіяник, Владислав Гарбар
ДРАКОНИ ПАЛЕОЗОЙСЬКИХ МОРІВ

Вимерлі ракоскорпіони у скам'янілостях

88-89

Мар'ян Тарасенко
ЗМІІНА ДАЙВІНГ-РИБАЛКА

Особливості вужа водяного

90-91

Зінаїда Косинська
КОРОЛІВСЬКА ЗДОБИЧ

Опис лускатки золотистої (королівського
опенька)

92-95

**«52 ВІКЕНДИ» ВІД ZRUCHNO.TRAVEL: ІДЕЇ ДЛЯ
ПОДРОЖІ НА ВИХІДНІ**

*Острів Джарилач (Херсонщина).
Стадо оленів.*

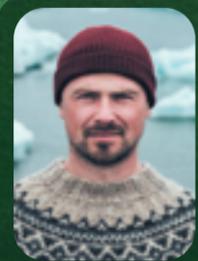
Автор світлини:
Лариса Угрин. Ужгород.
За фахом інженер-системотех-
нік, викладач інформатики. Фото-
граф, мандрівниця, організатор
туристичних турів.

*Набережна Бердзиська.
Здається, у приазовських містах
мало що змінилося десятиліттями.
Фото зроблене під час участі в екс-
педиції проекту Іжгайне.*

Автор світлини:
Сергій Коровайний.

*Родом з Харцизька, проживає у
Києві. Фотожурналіст, візуальний
сторітелер. Співпрацює із україн-
ськими та міжнародними медіа.*

*Доломітові Альпи, Італія, про-
вінція Беллуно*

Автор світлин:
Олександр Ладанівський. Львів.
Фотограф, мандрівник,
організатор авторських подорожей

КОСТЯНТИН СИМОНЕНКО:

ПЕРШИЙ УКРАЇНЕЦЬ, ЯКИЙ ВІДВІДАВ УСІ КРАЇНИ СВІТУ

Рік тому на острові Пасхи мандрівник Костянтин Симоненко отримав сертифікат від Національного реєстру рекордів України як перший українець, котрий відвідав усі країни світу (193 держави-члени ООН).

Помиляється, хто вважає, що для такого досягнення треба бути необтяженим побутовими клопотами. Костянтин одружений, має двох дітей, працює адвокатом у власній фірмі. Та й на вигляд він звичайний собі чоловік, який доводить: щоб здійснювати надзвичайні речі, не обов'язково бути суперменом, достатньо вірити у свою мрію.

Про відвідані країни Костянтин Симоненко розповідає на своєму сайті Konstantin.Travel. Для «Вічного мандрівника» він підготував матеріал про Перу, а також розповів нам детальніше про свої мандри.

На відвідання всіх країн світу я витратив близько 10 років. Із самого початку поставив собі часові рамки на здійснення мрії. Адже якою б красивою чи бажаною не була мрія, за 20-30 років вона, напевно, потускніє та втратить свою привабливість. Увесь час я твердо вірив, що у мене все вийде.

В Ліберії

Хоча довелося й похвилюватися, адже серед останніх країн залишалися непрості для відвідин Сомалі, Сирія, Центральноафриканська республіка та інші.

Скільки було окремих мандрівок, я навіть не рахував. Можу точно сказати, що за останні 6 років здійснив 440 перельотів і понад 1500 годин провів у повітрі.

Я адвокат і співвласник юридичної компанії. В моєму житті є дві людини, які зробили можливим те, що я об'їздив весь світ. Це моя дружина, котра мене відпускала, беручи на себе клопоти про дім і дітей. А також – мій компаньйон по бізнесу, котрий також запалився моєю мрією і брав на себе управління компанією, поки я був у мандрах.

В Сомалі необхідні охоронці

Звісно, я не можу поїхати на кілька місяців або на півроку, але пару тижнів працювати у віддаленому режимі поки що вдається.

Із дружиною у нас залізна умова: де би я не був, завжди знайду спосіб з нею зконтактуватися. Добре, що зараз зі зв'язком практично немає проблем, навіть якщо не працює мобільний зв'язок, майже завжди можна знайти Інтернет, а на крайній випадок я беру в оренду супутниковий телефон. Знаєте, коли перебуваєш за тисячу кілометрів від дому, в якихось диких або небезпечних місцях, почути рідні голоси дітей і дружини – це велике щастя.

До кожної країни готуєшся по-різному. Якщо це Океанія, то потрібно більше часу приділяти логістиці, вона там складна. Якщо це Африка, то багато уваги треба звернути саме на безпеку. Та загалом будь-яка підготовка до мандрів починається зі збору актуальної інформації про країну та ситуацію у ній. Підкреслюю, що інформація потрібна саме актуальна, а не із блогерських матеріалів трирічної давності. Адже в багатьох країнах ситуація може змінюватися кожні кілька місяців.

Я завжди завчасно складаю план, в якому опишу, що хочу побачити в країні. Часто чую від мандрівників ідею, що найкраща подорож – спонтанна. Можливо, це працює в Європі, але у тих країнах, куди я останнім часом їздив, так точно не вийде. Крім того, я не маю стільки вільного

часу, щоб витратити його уже в самій країні на з'ясування тих чи інших моментів.

Потім я починаю дізнаватися, як отримати візу. Якщо це небезпечна країна, то треба шукати надійну приймаючу сторону. В таких випадках я користуюся послугами перевірених місцевих провідників чи гідів. Це дозволяє зекономити час і потрапити туди, куди самотужки не вийде або небезпечно. Звісно, провідників я не «гуглю» в Інтернеті, адже цим людям маю довірити своє життя. Зазвичай контакти місцевих прошу у серйозних мандрівників, котрі вже користувалися їхніми

послугами і дають рекомендацію. Переговори з гідями розпочинаються задовго до самої поїздки.

Із візами, звісно, були проблеми. Як без цього? Причому, траплялися ситуації, які дійсно було складно вирішити. Іноді доводилося вмикати кмітливість. До прикладу, в Туркменістан я не міг отримати візу більше півтора року, було три відмови. Довелося звертатися до нашого посольства в Туркменістані, котре мені дуже допомогло.

У Південно-Африканській Республіці поруч з ручним гепардом

В багатьох країнах взагалі немає туристичної категорії віз, тоді доводилося проявляти фантазію. В Сомалі я отримав візу як бортінженер гелікоптера, а в Лівію – як будівельник.

Траплялися й анекдотичні ситуації. Є така країна Науру – крихітний атол в Океанії з населенням всього 10 тисяч людей. В цій країні за візи відповідає один-єдиний працівник, який у момент мого звернення за візою якраз одружився. Довелося чекати, поки він відгуляє весілля, повернеться із весільної подорожі, а потім ще й з додаткової відпустки.

Програма перебування у кожній країні унікальна. До прикладу, прилетівши на Вануату, я точно знав, що поїду на вулкан Ясур, подивлюся, як місцеві стрибають з пальм, обв'язавши ноги ліаною, і вип'ю традиційний напій Кава з вождем найближчого поселення. А коли відвідував Кот-д'Івуар, я хотів обов'язково побувати в столиці країни Ямусукро, де знаходиться найбільший у світі християнський храм, подивитися, як працює чоловічий клан працює у найбільшому місті країни Абіджані, а також

прогулятися колоніальними вуличками прибережного поселення Гранд Басам.

До того ж, мої зацікавлення з часом могли змінюватися. Скажімо, після того, як я відвідав найвідоміші парки в Африці (Клюгера, Верунгу, Серенгетті і Масаї Маара), мене, в принципі, перестали цікавити сафари, національні парки й зоопарки. Іноді мені здавалося, що я знаю всіх слонів Африки на ім'я.

Кількість часу, проведеного в кожній країні, залежить від її особливостей. Тувалу в Океанії можна пройти пішки за дві години з одного кінця країни до іншого, а якщо на велосипеді, то, певно, вистачить сорок хвилин. Аналогічно й Маршалові острови, Кірибаті. І що там робити довше?

Якщо ж говорити про Австралію, США, Китай або Індію, то там я бував уже багато разів і чітко розумію: щоб їх об'їздити повністю, потрібно кілька років. Крім того, в багатьох країнах я б з радістю вивчив всі цікаві місця, але для туриста це просто неможливо. Скажімо, в Південному Судані проживають унікальні племена, але «білим» виїжджати за межі столиці вкрай не рекомендується. Хотілося б об'їздити все узбережжя Венесуели, але нині це нереально через питання безпеки.

Тому сказати, скільки часу я проводив у тій чи іншій країні, це те саме, що назвати середню температуру пацієнтів у лікарні.

За 10 років мандрів, звісно, траплялося чимало пригод. Зіграємо на контрасті: розповім про смішний і про вкрай неприємний випадок.

Діло було в Камеруні. Я весь день лазив джунглями і сильно забруднив джинси, а ввечері уже летіти додому. Звернувся в місцеву хімчистку, щоб їх попрали, тільки попросив зробити все якісно. Через кілька годин забрав ще вологі джинси, одразу їх одягнув і поїхав до аеропорту. Коли плюхнувся у крісло літака, джинси просто розійшлися по швах. Працівники хімчистки настільки перестаралися, що перепалили відбілювачем усі нитки. Добре, що це був нічний рейс, в літаку приглушили світло, і всі пасажери заснули. Всі, окрім мене, бо я при світлі індикаторної лампи за 7 годин польоту практично наново зшив собі штани. Причому, червоними нитками, оскільки інших у стюардес просто не знайшлося.

А ось на межі смертельної небезпеки випадок трапився зі мною 2015 року в столиці Малі – Бамако. Я виписався із готелю і поїхав у аеропорт. Рівно через дві години готель захопили терористи, котрі вбили 27 іноземних мешканців. Якби я придбав квиток на вечірній рейс, то цілком міг би опинитися серед цих нещасних...

Звісно, я ще повертатимусь у країни, котрі мене зацікавили. Неважливо, небезпечні вони чи комфортні. Якщо вони вразили мене, залишили вагомий слід в пам'яті, і там ще є неймовірні місця, де я не бував, – спробую повернутися. У цьому списку й Нова Зеландія з Австралією, і Сомалі.

А от в нудні краї більше не поїду. Як от в більшість дрібних острівних країн Карибського моря, котрі «заточені» під вимоги типового туриста з круїзного судна.

Я колекціоную сувенірні тарілки із різних країн світу. Зараз їх у мене 940, але ця цифра постійно змінюється, до того ж не лише в сторону збільшення. Часто дарую тарілки друзям, котрі теж займаються колекціонуванням. Хоч моя колекція зареєстрована як рекордна в Україні, на світовий рекорд вона поки що не претендує. Втім, заявку на Книгу рекордів Гіннеса я все ж подав, але з формулюванням як «найбільш повна колекція сувенірних тарілок із різних країн світу». Я дійсно привозив тарілки зі всіх країн, де бував. Якщо тарілок там не було – я замовляв у місцевих майстрів, і вони виготовляли за індивідуальним замовленням. В одній із африканських країн я навіть був змушений перенести рейс, оскільки мені не встигали виготовити тарілку.

Звісно, найцінніші якраз ті тарілки, які виготовляли спеціально для мене, іноді прямо на очах. До прикладу, у Тувалу практично не буває туристів, відповідно ні сувенірних тарілок, ні магнітів вони не виробляють. Я знайшов майстра, котрий взяв звичайну дерев'яну тарілку і вирізав на ній зобра-

ження тувальського долара. Часто майстри беруть свої національні повсякденні тарілки і вручну наносять на них назву своєї країни.

Ми звикли порівнювати рівень життя з провідними країнами Європи. Але якщо порівнювати з більшістю жителів нашої планети, то у нас все не так погано.

Крім того, в нас немає ураганів, цунамі, малярії, купи важких тропічних хвороб, немає такого страшного криміналітету й зубожіння, як у багатьох інших країнах. І взагалі – у нас чудові природа, клімат і люди. У будь-якому випадку, повертатися мені завжди хочеться в Україну, додому.

Абсолютно задоволених життям людей я часто бачив у найбідніших країнах Океанії. Вони так і називають свій стиль життя – simple life. Живуть у фанерних будиночках без кондиціонерів і телевізорів, сплять у гамаках, їдять консервованого тунця – і щасливі. Знаєте, все залежить від рівня потреб. Чим менше потреб у людини, тим вона щасливіша.

Планів ще багацько, аби лиш був час і здоров'я. Це і Антарктида, і Арктика, Гренландія, Аляска. Потрібно більш детально вивчити Індію, Австралію, Китай. Адже відвідати всі країни світу ще не означає побувати у всіх куточках нашої планети.

Після численних мандрів я став толерантним до будь-яких релігій, звичаїв і до людей загалом. Побачивши, як живе весь світ, я навчився любити Україну. Точно став більш впевненим у собі. Коли ти перебуваєш за тисячі кілометрів від дому, іноді у важкодоступних місцях, покладатися можна лише на себе, свою аптечку і власні сили.

Став більш уважним до дрібниць, адже коли готуєшся до поїздки в непросту країну, треба враховувати сотні нюансів, від яких може залежати навіть твоє життя.

У своєму акаунті в Фейсбуці я щодня знайомлю своїх підписників з різними країнами світу, звичаями і просто красивими світлинами.

Спеціально для мандрівників я створив сайт www.Konstantin.Travel, в якому публікую свої статті про країни, враження від поїздок, корисні поради і, звісно ж, безліч фото та відео. До речі, там же можна переглянути мою колекцію тарілок.

Крім того, пишу книгу про свої пригоди, хочу, щоб це були не тільки цікаві розповіді про різні країни, але й мотиватор для мандрів. Щоб читачі «загорілися», вийшли із зони комфорту й почали відкривати для себе світ. Сподіваюсь, у 2020 році ця книга з'явиться на прилавках книгарень. 📖

ПЕРУ – ЗЕМЛЯ МЕТАМОРФОЗ

Автор тексту та фото:
Костянтин Симоненко.
Народився в Одесі. Навчався у КНУ ім. Т.Шевченка, спеціалізація – міжнародне право. Працює адвокатом. Захоплення: мандри, колекціонування сувенірних тарілок, історична література. Автор сайту www.Konstantin.Travel. Проживає у Києві.

ІСТОРІЯ

В XII столітті в долині річки Урубамба виникла держава інків, котра в досить короткий термін поширилася на сусідні території. Цивілізація інків на ті часи була дуже розвинена – процвітало сільське господарство, тваринництво, ткацтво, обробка золота, міді, будівництво та архітектура. Інки будували колосальні споруди, взяти хоча б відоме Мачу-Пікчу.

Але от що складно пояснити – попри такий розвиток, інки не відали звичайнісіньких речей, як от цяхів, коліс, плуга. Здавалося б, колесо... Що може бути простішим? Але ні. Навіть при значно-

му розвитку гончарного мистецтва інки не знали гончарного круга! Або, до прикладу, цяхи. Навіть без заліза в Європі робили їх із міді, поки інки три століття зв'язували дошки ременями.

Утім найбільше вражає те, що в інків не було навіть натяку на писемність. Замість цього використовувалися різнокольорові шнурки з вузликами. Як зіставити такий високий розвиток будівельних технологій із відсутністю найпростіших винаходів – загадка. Чимало місцевих гідів та екскурсоводів вважають, що інки не будували всі ці міста й піраміди, мовляв, вони їм дісталися від попередньої, більш розвиненої, цивілізації. І така версія мені здається більш вірогідною.

Проте імперія інків проіснувала зовсім не довго. В 1524 році відомий конкістадор Пісарро висадився на узбережжя Перу. У нього було всього 228 солдатів, але він дуже хитро скористався конфліктом між двома спадковими принцями, кожен з яких претендував на владу в імперії інків. Пісарро підтримав одного із них і штурмом взяв столицю імперії Куско.

Здавалося б, як могли 228 солдатів завоювати таку імперію? Дуже просто: інки були окупантами та експлуататорами для більшості місцевих племен, тому добровольці із захоплених інками земель стали головною піхотою Пісарро. Крім того, це так здається, що інки були супер розвиненою цивілізацією. Насправді ж вони відстали від європейців за розвитком як мінімум на тисячу років. Сталеві обладунки іспанців були для них чудом.

Колісні вози – неосяжним технічним ідеалом. А залпи з іспанських мушкетів видавалися їм блискавкою богів, не менше.

Після розгрому інків Пісарро заснував місто Ліма, яке стало новою столицею Перу. Втім Пісарро не довго насолоджувався перемогою. В 1541 році його вбили свої ж під час поділу награваного. До того часу влада іспанців в регіоні вже була непорушною. Індіанці, звісно, намагалися боротися із загарбниками, але безуспішно.

Відчували себе іспанці доволі вільно, допоки на горизонті не з'явився герой всієї Латинської Америки товариш Болівар, який в 1824 році наголову розбив іспанців. Потім Болівар поділив країну на Перу, яким став управляти сам, і Болівію (названу на його честь), яку він віддав своєму соратнику Сукре.

КУСКО

Куско розташовується на висоті понад 3400 метрів над рівнем моря. Перші півгодини після прильоту висота не відчувається, але поступово починаєш помічати задишку, кожен рух викликає втому. Добре, що після приїзду в готель тобі одразу пропонують свіжозварений чай із коки, він ненадовго допомагає відновити ясність думок. Найгірше доводиться вночі – я просинався кожні півгодини, жадібно втягуючи повітря. Наступного дня вже почував себе в нормі, але перший день акліматизації, звісно, неприємний.

художник Аліна Дудоногова

Куско

Засоби від висотної хвороби

Рекомендую приймати спеціальні таблетки від висотної хвороби – Sorojchi pills. Ще допомагають льодяники з листя коки і чай із них же. Найшвидший ефект дає чай: одна чашка – і слабкість відпускає, правда, ефект триває недовго. Все-таки таблетки надійніші.

В Куско проживає 350 тисяч мешканців. Люди в цьому місці жили ще три тисячі років тому. Легенди розповідають, що предки інків – Манко Капак і його сестра-дружина Мама Окльо – вийшли із води озера Тітікака та заснували місто, яке згодом стало столицею древньої імперії інків.

Нині Куско оголошено ЮНЕСКО всесвітньою культурною спадщиною. Це найбільш туристичне

містом Перу, і майже весь тутешній бізнес працює на обслуговування туристів.

Місто гарно збереглося, всі колоніальні іспанські будівлі в чудовому стані. Іспанці зносили інкські храми й будинки, а на їхніх фундаментах зводили вже свої костели й побудови. Іспанці брали для будівництва величезні камені, витесані індіанцями зі скель в околицях міста. Наприклад, майже всі собори в Куско складені із блоків старої інкської фортеці.

Головна локація Куско – це, звісно, центральна площа, де розташовані католицькі храми та адміністративні будівлі. Тут і головний Собор, і окрема церква Ель Тріумфо, яку збудували на честь

Стіна фортеці Саксайуаман

перемоги конкістадорів над інками. Площа дуже красива, тут кипить туристичне життя, безліч ресторанів та сувенірних магазинчиків.

Трохи подалі від неї знаходиться найбільша церква Санто-Домінго, яку побудували на місці індіанського храму Сонця. Деякі місцеві жителі досі називають її старим іменем. Колись цей храм був найвеличнішою спорудою міста.

Взагалі Куско називають археологічною й архітектурною столицею Південної Америки – в місті 23 собори й монастирі. Куско – абсолютно туристичне місто, і це заманює сюди кишенькових злодіїв зі всього Перу. Ні, в Куско не буває погромів чи вбивств, виключно кишенькові крадіжки. Злодії можуть витягнути гаманець, вкрати сумочку, залишену в ресторані, але, як правило, без насилля.

САКСАЙУАМАН

Фортеця Саксайуаман знаходиться зовсім недалеко від Куско. Стіни фортеці збудовані у формі зигзагів, що, ймовірно, зображувало блискавку. Саксайуаман був військовим і релігійним центром інків, головною фортецею, що захищала тоді ще індіанське місто Куско.

Колись у фортеці Саксайуаман було три оглядові вежі, саме їх іспанці зруйнували в першу чергу. Камені з цих веж використали для будівництва католицьких храмів у Куско. Оскільки фортеця стоїть на горі, то іспанці просто скочували блоки в долину.

Залізнична станція Ольянта

Кам'яні блоки, з яких побудована стародавня твердиня, підігнані один до одного дуже тісно, проміжків практично немає. Яким чином будівничі крутили такими велетенськими валунами – загадка, адже кожен з них важить не менше 50-60 тон. Але ж інки не знали колеса, не знали навіть найпростішого важеля! Це ще більше доводить альтернативну версію походження мегалітичних споруд. Швидше за все, перед інками існувала якась досить потужна цивілізація, котра й побудувала всі ці мегаліти. Потім вона переселилася або ж вимерла, а інки лише прийшли на її місце й почали використовувати вже побудовані споруди.

МАЧУ-ПІКЧУ

Всі туристи їдуть у Куско, щоб відвідати місто Мачу-Пікчу – найзнаменитіше місце Південної Америки. Мачу-Пікчу розташоване на тисячу метрів нижче, ніж Куско, тому подорож туди здається полегшенням тим, хто страждає від гірської хвороби. У будь-якому випадку для мене точно – я нарешті вдихнув на повні груди.

Шлях від Куско до Мачу-Пікчу не такий вже й близький. Спочатку майже 2 години треба їхати машиною до залізничної станції Ольянта. Звідти кожної години ходять спеціальні поїзди до Агуа Калієнте (Гаряча вода). Дахи у вагонів скляні. Час проїзду – близько півтори години. Із Агуа Калієнте до Мачу-Пікчу везе автобус, який заповнюється пасажирами за 10-15 хвилин.

Мачу-Пікчу

Мачу-Пікчу знаходиться високо в хмарах і в перекладі з кечуа означає «стара гора». Якщо подивитися зверху, видно що місто розташоване на майже рівному гірському плато. Навколо нього видніються вершини сусідніх гір.

Довгий час довколо існування «загубленого міста інків» звучали лише легенди. Ніхто не знав, чи існує воно насправді. В іспанських хроніках про нього не було жодної згадки. Писемних свідчень не залишили й інки. Про те, що місто насправді існує, стало відомо лише на початку ХХ століття.

В 1911 році американський археолог Хайрам Бінгем, який присвятив кілька років пошуку «загубленого міста», наштовхнувся на вкриті густими зарослями і заповнені зміями древнє місто на вершині гори. Там проживало дві індіанські сім'ї, які охороняли пам'ятку. Бінгем подарував хлопчику з однієї сім'ї монетку в один соль, і той показав йому стежку до древніх руїн.

Не дивлячись на відкриття Бінгейма, Мачу-Пікчу залишався недоступним ще майже 30 років. До тих пір, поки археологічна експедиція, яка тут працювала, не відкрила Дорогу інків, прокладену через долину до цитаделі. Місто почали розчищати, провели залізничну дорогу, зробили потужну рекламну кампанію – і в Мачу-Пікчу ринули туристи.

Це місце заворожує. Воно неначе пливе у хмарах в оточенні сусідніх гір. Складно описати, але це дуже красиво. Більш того, тут як ніколи відчуваєш себе умиротворено. Я просидів на камені більше години, розглядаючи навколишні гори, просто відсторонився від усіх справ і захопився спогля-

данням. Є якась магія в цьому місці. Правда, є і зворотна сторона медалі – оскільки місто знаходиться вище хмар, сонце тут палить нещадно. За кілька хвилин я повністю обгорів.

Не буду багато писати про Мачу-Пікчу, оскільки про це місто написано тисячі статей і наукових звітів. Зупинюся лише на своїх висновках.

Поспілкувавшись з кількома гідами, я зрозумів найпечальніше – ми досі нічого не знаємо про Мачу-Пікчу: як реально називалося це місце, коли воно було побудоване. Ми навіть не знаємо, яким було його основне призначення: фортеця, адміністративний центр чи релігійні споруди. Ми не знаємо, чому і коли це місто покинули. Інки не були писемними, тому жодної інформації до нас не дійшло. Величезна кількість істориків, археологів і цілі інститути тільки й «годуються» з того, що придумують різні гіпотези. Але це лише гіпотези.

ЛІМА

Ліма мені надзвичайно сподобалася – красиве й самобутнє місто, відносно чисте й не занедбане. Історичний центр вражає монументальними колоніальними спорудами, соборами й вуличками зі старими іспанськими садибами.

У Лімі проживає 8 мільйонів людей, майже 30% населення країни. Вдень центр міста і район Мірафлорес абсолютно безпечні, як би не лякали екскурсоводи. Ну а вночі, як і в інших латиноамериканських містах, краще не ходити туди, куди не треба.

Площа Зброї

Не дивлячись на те, що місто розміщене практично на екваторі, тут зовсім не спекотно. Причина цього – в холодній течії Гумбольдта із Антарктики. Взимку (це по-нашому в червні-липні) все місто окутане туманом. Причому різниця температури відчувається навіть в самому місті: в центрі рівень термометра на кілька поділок вищий, ніж на березі океану.

Хоч місто й прибережне, купатися тут не раджу. По-перше, води дуже бурхливі, можуть затягнути людину в океан. По-друге, пляжі кам'яністі й зовсім не облаштовані для відпочинку. А в комбінації виходить, що ви заходите у холоднючу воду, й хвилині починають вас бити об кам'янистий берег. Тож ні місцеві, ні туристи в Лімі не купаються.

Район Мірафлорес у Лімі

Холодний тихоокеанський берег у Лімі

Перуанці абсолютно не схожі на інших жителів Південної Америки. Вони невеликого росту, повнотілі на коротких ногах, велика голова на масивній шиї. Середній зріст чоловіків близько 165 сантиметрів, тому йдучи по вулиці, відчуваєш себе баскетболістом.

Як не дивно, більшість працівників дорожньої поліції – жінки. Перуанська влада вважає, що жінки менше схильні до хабарництва. Форма у поліцейських чомусь зеленого кольору, і я постійно сприймав їх за військових.

Основний транспорт в Лімі – це громадські автобуси й таксі. Останнє, до речі, дуже дешево, за 5 доларів можна з'їздити з Мірафлоресу в центр і навпаки. Лічильниками ніхто не користується, про оплату потрібно домовлятися заздалегідь.

Втім, місцеві віддають перевагу рейсовим автобусам. Гуляючи по вулицях Ліми, я помітив автобус, на борту якого був написаний маршрут «Сан-Дієго – Бразилія – Ла-Пас». Ну, думаю, нічого собі у них автобуси ходять – із США в Бразилію, а звідти в Болівію. Дивлюся – наступний автобус з маршрутом «Венесуела – Канада». Ні, думаю, так не буває. Виявилось, станції наземного «метро» в Лімі названі на честь інших країн і міст. Так і їздять рейсові автобуси з «Канади» в «Бразилію» через «Венесуелу».

Найкрасивіше і найзнаменитіше місце Ліми – це простора Пласа де Армас (Площа Зброї), де свого часу проголосили незалежність Перу. Посередині розміщений величезний фонтан – найстаріший із побудов у Лімі, вцілілих після землетрусу.

По периметру площу оточують симпатичні колоніальні будівлі яскраво-жовтого кольору з темними різьбленими дерев'яними балконами. Не див-

лячись на, здавалось би, автентичність, побудовані вони порівняно недавно – в 1940-их роках.

Головна будівля площі – Палац Управління, тут розташована резиденція президента Перу. Коли на цьому місці був палац Франсіско Пісарро. Перед палацом щодня рівно опівдні проходить урочиста церемонія зміни караулу. Солдати одягнені в мундири часів війни за незалежність. Ще на площі красується Кафедральний собор Ліми. Закладав його на цьому місці теж Пісарро, який тут і похований.

Ще варто згадати площу Сан Мартін, побудовану у 1921 році на честь 100-ліття незалежності Перу. В центрі стоїть бронзовий пам'ятник національному герою Хосе де Сан Мартіну в оточенні фонтанів і білосніжних будівель. Площе дуже туристична, з багатьма кафешками, сувенірними магазинами та ресторанами.

Прямо в центрі міста можна побачити інкську піраміду Нуаса Нуалламарса. Вона не така вже й велика, з дуже скошеним підйомом. Але вся фішка в тому, що навколо піраміди побудовані хмарочоси. А прямо через дорогу від піраміди – дуже престижні будинки. Місцеві багатії сидять на балконі, п'ють чай із коки, милуючись спадком інків.

Мірафлорес – найпрестижніший і найбезпечніший район Ліми. Тут доглянуті парки, найкращі кафе, тут проживають найбагатші жителі міста. Мірафлорес – царство скла і бетону. Газони покошені, сміття прибрано, розмітка на дорогах білосніжна, в кожному кутку поліцейський. Район виходить прямо на узбережжя, і всі місцеві багатії живуть у кондомініумах із видом на бурхливі води Тихого океану.

Чорна кукурудза для Чіча Морадо

ІЖА, КОКА

Кока була найбільш священною рослиною в інків. У високогірних районах Перу без коки просто не вижити, рослина допомагає боротися з нестачею кисню. В Лімі, яка знаходиться на рівні моря, кока вже не така важлива, але все одно її п'ють і жують практично всі. З листя коки роблять чай, узвари, соуси, настоянки. Є льодяники з коки, зубні пастки, та й саме листя продають в пакетиках і на вагу майже у кожному магазині.

Іжа в Лімі зовсім не дорога і дуже якісна. Особливо мені тут сподобалася картопля. Складно повірити, але в Перу понад 100 видів картоплі.

Є солодка, кисла, тверда, пориста, зі смаком каштанів... Я спробував не менше 20 видів – дуже смачно.

Ще в Перу є особливий сорт чорної кукурудзи. В принципі, вона не їстівна, але з неї витискають смачний напій Чіча Морадо, який продається наче кока-кола, його навіть у літаках пропонують замість апельсинового соку. Смак у Чічі незвичний, як терпкий виноград, змішаний із буряковим соком. 🍷

Піраміда серед багатоповерхівок

КРАЙ СВІТУ

Мандрівка, про яку лишень можна мріяти. Летіти більше, ніж добу, в іншу частину земної кулі, проїхати країною 3500 кілометрів, прожити 12 днів на краю світу...

Автор тексту та фото:
Ганна Кузьо.
Родом зі Львова. За фахом еколог, орнітолог. Координатор проекту BirdID Ukraine, автор блогів про птахів. Екскурсовод у проекті «Зелений ліхтарик».

Нова Зеландія заховалася на мапі світу десь в правому нижньому куточку. Хто недовчив географію в 6 класі, впевнено уявляє, що це те ж, що й Австралія. Але ніт! Між найближчими точками Австралії та Нової Зеландії відстань 1700 кілометрів, а між аеропортами їхніх столиць – Канберри та Веллінгтона – 4155 кілометрів польоту. Навіть не скажеш, що вони поруч. Якщо знайти ці країни на глобусі, то не так вже вони й близько виглядають.

Більшість людей наслухані про унікальну природу Австралії – чимало пізнавальних фільмів та передач, прославлені кенгуру та й взагалі всі сумчасті, відомі ловці крокодилів... А Нова Зеландія, яка десь там збоку, зазвичай залишається без уваги або «приписується» до великої Австралії. Утім, ці шматки суші розійшлися настільки давно, що там сформувалися зовсім різні природні комплекси, які відрізняються між собою так само, як і від решти світу.

Сама Нова Зеландія об'єднує близько 600 островів і є частиною Об'єднаного королівства Великобританії (і так, гімн у них – «Боже, бережи Королеву!»). Чотири мільйони населення та 40 мільйонів овець живуть на двох найбільших островах – Південному й Північному. Якщо перевернути їхнє зображення догори дригом, то обриси нагадуватимуть Італію.

Можна багато розповідати цікавого про історію, природу, зміни, економіку, природоохоронний менеджмент, культуру. Усе переплетене та взаємопов'язане. Але натомість пропоную прочитати казочку.

КАЗКА ПРО ЛЮДСЬКУ БЕЗДУМНІСТЬ АБО ТРАГІЧНА ІСТОРІЯ НОВОЗЕЛАНДСЬКИХ ЕНДЕМІКІВ

Припливли в Нову Зеландію 700 років тому дикі племена маорі на каное. Зорі та океанічні течії привели їх з островів Полінезії на край світу. Вийшли вони на березі й побачили який гарний цей новий світ – зелені ліси, блакитні річки, величезні озера з кришталево-чистою водою, засніжені гори. Не чигали на них отруйні змії в кущах та крокодили в озерах, не потрібно було боятися хижих звірів, бо цього всього там не було. Назвали древні вожді цю землю Аотеароа, що означає «земля довгої білої хмари». Почали розселятися по Північному, а згодом й Південному острову. Вирощували овочі, привезені в каное із далекої батьківщини, полювали на птахів, їли їхні яйця. Одежу робили з пір'я ківі, шкір морських котиків і з волокон пальмових стовбурів.

Водилися тут гігантські нелітаючі птахи – моа. Їх усього було 20 різних видів, великі та сильні тварини. Маорі ловили їх майстерними пастками та вбивали списами. Проїшли століття, відколи мисливці вбили останнього птаха та востаннє зшили з його пір'я накидки.

Деякі роки були складними, племена голодували. Настали важкі часи і для одного племені Нгаї. Через нестачу їжі люди почали помирати від голоду. Тоді кмітливий молодший син вождя зробив гачок із ключиці померлої бабусі й зловив рибу.

художник Аліна Дудогова

В Новій Зеландії овець вдсятеро більше, ніж людей

З цього часу плем'я Нгаї було врятоване від голодної смерті, а гачок став тотемом усіх племен маорі. Тепер цей тотем є найпоширенішим сувеніром в країні та приносить удачу усім, хто його носить під час полювання й рибалки.

Складним було б життя маорі без допомоги вищих сил. Шамани племен закликали духів допомагати, але для цього їм потрібні були обрядові атрибути з трупів маленьких яскравих птахів. Вожді племен вкладали у волосся пучки з 12-ти хвостових пір'їн птаха гуйя перед тим, як йти у бій, або дарували такий елемент у знак великої пошани. Ця невелика птаха була найбільш священною для маорі. Навіть чепура велика та фаєтон червонохвостий не цінувалися так, як гуйя. А через роки не залишилося жодної з цих довгодзьобих чорних птахів із білою смугою на хвості.

Щоби відчувати більше сили, маорі вбивали також гігантських орлів, які жили тоді на землі Аотеароа, адже більше жодних хижаків там не було. Маорі називали цих птахів Поуакаї та вірили, що вони живляться людською плоттю. Це були найбільші орли, які коли-небудь жили на нашій планеті, й полювали вони на моа. Коли останніх не стало, цим хижим птахам не було чим жити. Пройшли століття, і шамани вбили останнього Поуакаї, залишки якого згодом знайшов та описав німецький науковець Юліус фон Хааст і назвав птаха орлом Хааста. Розмах його крил сягав 2,6 метра, а маса – 10-14 кілограм.

Змішана гніздова колонія крячка білолобого та мартина австралійського

Згодом на край світу добралися білі люди. Спочатку голландський мореплавець Абель Тасман, а згодом, за королівським наказом, – Джеймс Кук. Оселилися європейці у цьому райському куточку. Вони були розумніші, сильніші та численніші від маорі, тому десятиліття за десятиліттям швидко запанували на землі, яку назвали Нова Зеландія в честь голландської провінції Зеландія.

Складним було б життя білих людей, якби не їхня мудрість. Люди вмели змінювати середовище, і для цього їм не потрібні були шамани та чарівне пір'я. Потрібен був вогонь, сокира, плуг, порох та усі корисні інструменти, які вони привезли із далекої батьківщини. Почали європейці освоювати родючу землю, весняними підпалами винищували неістівні для корів та овець природні трави з усіма комахами, рептиліями й птахами, що їх населяли. Вогонь стелив шлях європейців до кращого життя. Замість жорстких купин новозеландських трав вони висаджували м'які злаки, привезені з Європи. Природні луки в долинах річок перетворили на пасовища, поля й виноградники. З Північної Америки привезли люпин і засаджували ним луки, витісняючи природну рослинність. Люди не лише згодовували його вівцям, але й захоплювалися різнобарвними квітами. Одна жінка, яка жила біля озера Текапо, потайки від чоловіка купила цього насіння на 100 фунтів і засадила разом із сином узбіччя дороги. Сину вже 84 роки, і він досі приглядає за могилою матері та її улюбленими люпина-

Квінстаун – суто туристичне містечко, де вперше запровадили комерційний банджі-джампінг

ми. Не знала місіс Скот про темну сторону прекрасної рослини. Унікальні кулики, криводзьобі пісочники (дзьоб у яких вигнутий вправо), котрих більше немає ніде на землі, а також найбільша світова популяція чорних куликів-довгоногів та маорійських пісочників будують свої гнізда на кам'янистих берегах та річкових острівках. Так от мало того, що їхні кладки й пташенят поїдають привезені людьми пацюки й ласки... Домівки птахів заростають цими самими інвазійними люпинами. І поки фермери та природоохоронці не мають спільної позиції в цьому питанні, ендеміки досі зникають.

На теплому Північному острові вирубували білі люди каурієві ліси, щоб будувати будинки й парки для загонів овець, прокладати залізницю. На сьогодні найстарішому дереву Тане Махута – 2000 років, і його називають «Бог лісу». Але більшість древніх «богів лісу» назавжди зникли з цього краю.

На гористому південному острові простягаються засніжені вершини з вічними льодовиками та стрімкими вершинами. Білі люди назвали їх Південними Альпами. Чагарникові та злакові схили Альп на південному острові засаджували європейськими та північноамериканськими хвойними деревами, а згодом дерева без допомоги людини захоплювали нові й нові території. Та й льодовики виявилися не вічними, стрімко зменшуючись внаслідок кліматичних змін.

Налагодили європейці промислове добування золота – копали глибокі шурфи, прорубували тунелі в скелях, перемивали воду в річках.

З часом люди винищували все більше чагарників та лісів біля своїх будинків та полів. Все менше місцевих птахів оселялися поруч, і згодом поля вкрилися гусінню. Це була ніби біблійна кара в Мойсеєві часи. Фермери вивели овець по тих полях, щоб вони витоптували суцільний червоний килим гусені. Для боротьби зі шкідниками почали масово привозити європейських комахоїдних птахів – потрібно було рятувати урожай. Більшість птахів гинуло в дорозі, але з часом в Новій Зеландії прижилися чорні та співочі дрозди, шпаки, горобці хатні, зяблики, зеленяки, вівсянки звичайні та багато інших.

Звичні до полювання європейці не знайшли жодного виду ссавців на островах Нової Зеландії. Тому привезли диких кроликів і випустили на волю. Не знали вони, що кролики стануть дуже численними і виїдуть найм'якшу траву на пасовищах, а через їхні нори корови ламатимуть ноги. Привезли білі люди заради шерсті з Австралії маленького всеїдного кузу лисячого. Поширилися кузу по цій Зеландії. Проте поїдали вони багатьох птахів, які не пристосовані до співіснування з хижакими. Пацюки, коті й собаки, які приїхали на цю райську землю разом із білими людьми, також винищували нездатних до польоту ківі, маленьких ріоріо з довгими хвостами, а крихітного птаха – стівенське

Млинцеві скелі в національному парку Папароа

волове очко – який не літає, на острові Стефана з'їли до останнього коти, що належали доглядачеві маяка. Один за одним прекрасні пташки поринули у забуття. З часу заселення людьми у цьому райському куточку зникло з лиця землі 47 ендемічних видів птахів.

Однак люди хотіли полювати, тому привезли з Америки казарок, перепілок, оленів, адже місцевих перепілок і деяких видів куликів та гусей вже не існувало. Без природних ворогів дичина поширилася й почала шкодити полям. Гуси за одну ніч виїдали цілі поля посівів, адже не було тут хижаків, таких як на їхній батьківщині, й не доводилося щороку здійснювати довгі перельоти на місця зимівлі. Лише мисливці могли рятувати сільське господарство від привезених тварин. Без полювання стало неможливо жити в Зеландії.

Прошло небагато часу, деякі люди порозумнішали й вирішили, що унікальна природа – це найбільше багатство островів Нової Зеландії. Почали рятувати ті рідкісні ендемічні види, які ще залишилися, очистили деякі острови від чужих видів, щоб дати шанс рідкісним птахам існувати на планеті. Створили національні парки, дослідили різноманіття тварин та розповідають тепер усім, який райський куточок ця Нова Зеландія, і яку непоправну шкоду принесла сюди людина розумна.

Ви вже зрозуміли, напевно, що це зовсім не казочка. До короткої історії колонізації островів Нової Зеландії я додала кілька підслуханих легенд.

КРАСА, ЯКА НЕ ВТІКАЄ

Особисті враження від Нової Зеландії – надзвичайні. Це справді чарівний край. Проте, досліджуючи історію взаємодії людей і природи, проймає біль – люди так пізно зрозуміли що вони втрачають. Зараз туризм є найбільшою експортною галуззю, а охорона природи – необхідною для нього основою. Тут є на що подивитися. Попри те, що Нова Зеландія досить компактна, її природа дуже різноманітна. Клімат змінюється з прохолодного помірного на півдні до субтропічного на півночі – і це справді незвично, адже в Новій Зеландії все перевернуте з ніг на голову. Пори року в Південній півкулі теж протилежні до наших – ми приїхали сюди в листопаді, а в Новій Зеландії це був кінець весни.

Найбільше захоплення, звісно ж, саме від природи. Унікальна, в багатьох місцях дика та неторкана, така близька і часто нелякана. Деякі ендемічні птахи підходили просто до рук – века, славнозвісний папуга кеа, кулики. Це те, що тут, в Україні, й не спиться – птах тебе не боїться. Гніздові колонії олуш, мартинів та крячків на відстані одного кроку – це враження на все життя. Хочеться, аби і в нашій країні навчилися цієї близькості з природою.

Напевно, саме тут я закохалася в папороті – всього в Новій Зеландії близько 200 її видів. Звісно, найбільш вражаючі – це деревовидні папороті, сучасники динозаврів, які, швидше, нагадують пальму, ніж сховану в тіні тендітну рослину. Одним

Тонгаріро – згаслий вулкан, де знімали сцени з Мордору у «Володарі Перснів»

із національних символів є ендемічна срібляста папороть. Її зображення ви знайдете на паспортах ківі (так себе називають мешканці Нової Зеландії), на літаках національних авіаліній, в сувенірних крамницях тощо.

Запам'яталася контрастність та швидка зміна природних декорацій. Вчора ще були на узбережжі Тихого Океану, де плюскаються діти, а завтра ми бавимось сніжками в південних Альпах. Найбільша вершина – гора Кука, розташована в од-

номенному національному парку. Її висота 3724 метри, проте в суворих антарктичних умовах вона не менш небезпечна за Еверест. До речі, саме тут тренувався першопроходець Евересту – сер Едмунд Хіларі. Попри магнетичну красу, ця гора майже щороку забирає життя альпіністів.

З гір беруть початок стрімкі ріки, в пласких долинах льодовикового походження розлогі поля та пасовища і великі озера. А між ними звиваються дороги – тут немає швидкісних багатосмугових

«Хобітон» – знімальний майданчик після фільму «Хобіт» став найпопулярнішою туристичною локацією в країні. Його щодня відвідують понад 3000 людей

Гейзери в долині Таупо, які називають «Кратери місяця» (з них 23 активні)

трас. Тому, коли їдеш, хоч-не-хоч насолоджуєшся краєвидами. Назавжди запам'яталася дорога між озерами Ванака та Гавеа – півгодини їзди берегами величезних блакитних озер, за якими видніються гори.

Нову Зеландію можна назвати країною озер, яких тут є 3820, площею понад 1 га. Найчистіше озеро в світі, Блакне, розташоване саме тут. В районі Отаго існує прекрасний національний парк Гори Еспірінг, де один за одним розташовані три гігантські озера – вищезгадані Ванака, Гавеа, та Вакатіпу. Блакитний колір води пояснюється дрібними часточками породи, які потрапили сюди

внаслідок ерозії льодовика (їх називають також льодовиковим молоком). Ефект підсилюється в ясну погоду, коли водна поверхня відображає небо. Виглядає вражаюче. Вакатіпу має свою природну загадку – рівень води коливається протягом доби, озеро «дихає». Причини науковці досі не знають. А маорійські легенди оповідають, що це дихання велетня, тіло якого формує дно озера. Не дивно, що озеро Вакатіпу було обране Пітером Джексоном для зйомок сцен «Володаря пернів».

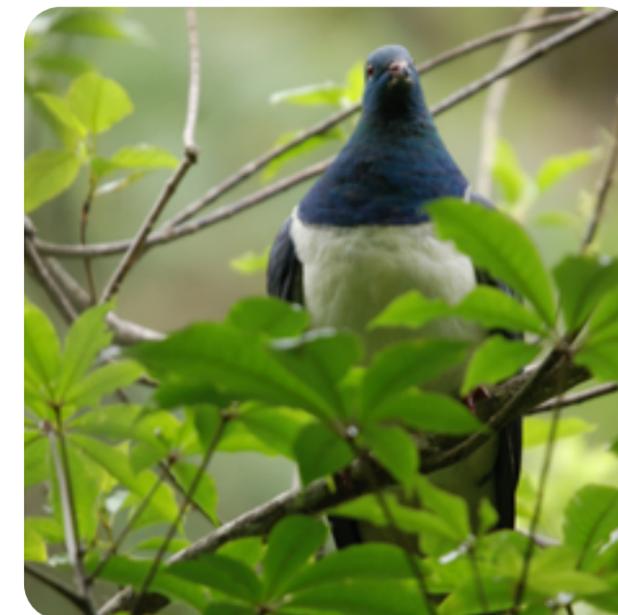
Одним із найпрекрасніших відвіданих місць є фьорд Мілфорд Саунд – постльодовикова затока з вертикальними скелями, вкритими папоротями,

Окленд – найбільше місто Нової Зеландії

Кеа - єдиний в світі папуга, який живе у альпійській зоні та живиться падаллю

Пінон новозеландський є ендеміком та охороняється законом, це крупний голуб на якого традиційно полювали маорійці

з привітними фьордлендськими пінгвінами та лівими новозеландськими котиками, з шаленим вітром та бризками водоспадів. Не менш вражаючим є шлях від Квінстауна до фьорду – дорога мальовнича, її хочеться пройти пішки. Та й взагалі, у цій країні можна мандрувати місяцями – і на все не надивишся. Хочеться мандрувати, як Фродо з Семом із «Володаря пернів» – по узбережжю Тасманового моря й Тихого Океану, по озерах і

річках, непролазних джунглях та мішаних лісах, горами, стежками, через мальовничі фермерські містечка, до згаслого вулкану Тонгаріро, до зелених луків та чагарникових схилів.

Хочу насамкінець підбадьорити кожного: здійснійте мрії! Ця мандрівка була мрією. Пізнання навколишнього світу збагачує нас, тому я вважаю це хорошою інвестицією в себе. 🙌

ВСЕ БУДЕ – КІВІ

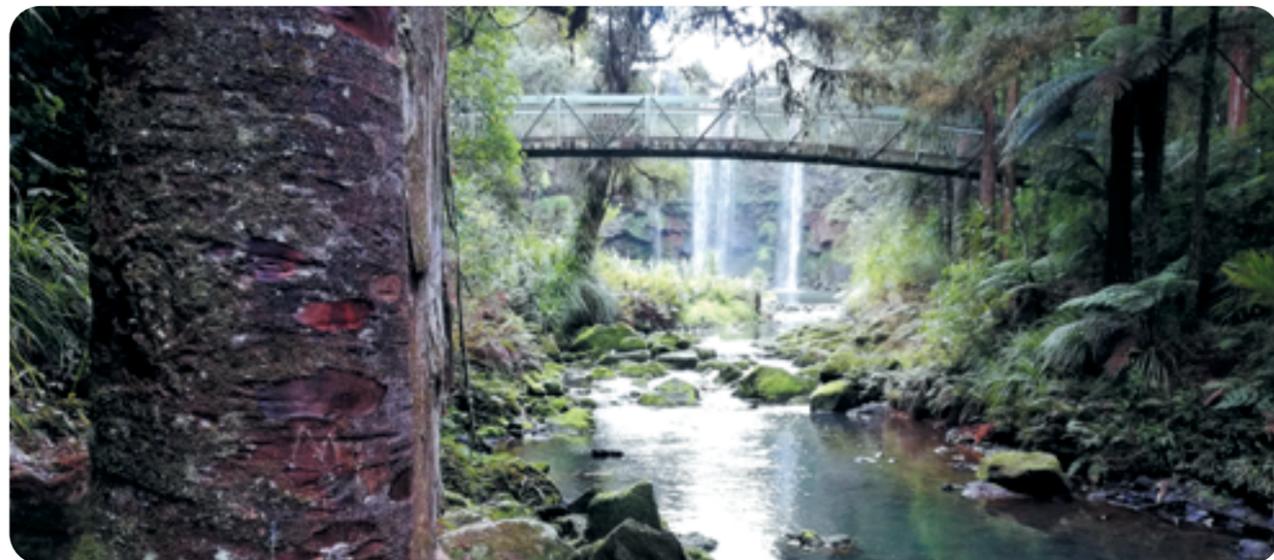

Автор тексту та фото:

Іван Степанович.
Народився та виріс у Києві. З 21 року навчався і працював у англійських країнах. Змінив кілька професій: будівельник, інженер, менеджер готелю та інші. Громадянин Нової Зеландії, де прожив понад 12 років.

Найбільше вражає у Новій Зеландії чистота повітря та вічнозеленість. Тварини їдять траву цілий рік під відкритим небом. Утім називати Нову Зеландію теплими краями невірно. Так, взимку тут в середньому +10 - +12, але вітер із моря й дощ роблять ці +12 холоднішими, ніж наших -2. Крім того, над Новою Зеландією виявлена озонова діра, тому на сонці легко обгоріти і більший ризик «підхопити» онкологічне захворювання.

Мінімальна зарплата – 17 зеландських доларів за годину, у кваліфікованих працівників може бути вдвічі, а то й втричі більше. А середня ціна будинку чи квартири – близько півмільйона доларів. Ось і порахуйте. Тарілка супу в їдальнях від \$10. Зате

Водоспад біля міста Вангарей

Кейбл-Бей, східний берег Північного острова

всі продукти харчування дуже високої якості.

Населення – всього 4,5 мільйонів мешканців. Корів та овець тут більше, ніж людей. Більшість продукції іде на експорт до Китаю, дещо до Європи.

ти – тільки строчать свій предмет, ніякої особистості. В Україні ж викладачі люблять докладати власний досвід до науки (часто зовсім не по темі, але це залишає спогади на все життя), а тут вони переважно занудні «мямлі». Зате потім людина з освітою легко знаходить роботу.

Здобути вищу освіту тут коштує від \$15 000 на рік. Але процес навчання, порівнюючи з українським, менш цікавий. Тут викладачі як автома-

У новозеландців своєрідний акцент англійської мови. Навіть якщо ви ідеально вивчили англійську, у виші зрозуміти, що говорить викладач, буде дуже складно. Але за півроку стане легше.

Піщані дюни біля Ахіпара

Парк у столиці Веллінгтоні

Менталітет місцевих мешканців відрізняється. Вони мають тенденцію називати незнайомців на вулиці «друзе» або «брат» при першій же зустрічі. Дуже привітні та позитивні. Мають добру робочу етику, з ними приємно працювати. Майже кожен директор, керівник не цурається стати поруч з працівником і робити ту ж саму роботу.

Якщо чесно, то спочатку мені не подобалися представники маорі, бо нагадували циган, які тримаються окремо або згруповуються у банди. Пізніше я трохи зрозумів їхню сумну історію, серед них є різні люди, як і в усіх народів.

Переважна більшість маорі втратила свою культуру та самоідентичність. Та з іншого боку, маорійці ще якихось 200 років тому практикували людоджерство. З прибуттям європейців ця практика поступово викоринилася, тому судити про втрату побуту та культури виключно як негатив, важкувато.

Значна частка маорійців повністю європейзувалися і не володіє маорійською мовою. Є й такі, які зберегли мову й традиції (культурний прошарок маорійців). Є і третя категорія – ті, хто ображений на «білих» людей і використовує цю образу для того, щоб не працювати (отримують державну соціальну допомогу) і чинити злочини. Реалії такі: маорі становлять приблизно 20% загального населення Зеландії, а у виправних закладах їх до 90%.

Я чув думку про те, що у війнах (і колонізаторських, і світових) загинули найкращі представники маорі, тому в них так склалося з генофондом. Моя теорія така: забори в нації землю та мову, і вона деградує через надломлений дух.

Звісно, було і є дуже багато змішаних шлюбів, тому переважна частина населення Зеландії звать себе «ківі» (за назвою місцевого птаха), а не за расовим визначенням. Расизм присутній з обох боків, утім мінімальний, і з ним намагаються боротися, починаючи з дитсадків та шкіл через виховання.

Почути на вулиці мову маорі складно. Вона частіше присутня в офіційних церемоніях, у національному гімні, бо має статут державної (хоча це – «де юре», а «де факто» – англійська). Гімн Зеландії виконується двома мовами (по черзі), і його текст є суцільною молитвою до Бога всіх націй.

Щоправда, я чув про окремі невеликі поселення, де в повсякденні переважає маорійська.

Нещодавній теракт (*минулої весни у місті Крайстчерч терористи відкрили стрільбу у двох мечетях, півсотні людей загинуло, кілька десятків поранено, – прим.ред.*) особливо не вплинув на місцеве життя. Було багато промов, пожертвувань на користь постраждалих.... Основна думка, яку висловлювали: «терористи розстріляли не «їх» (мусульман-іммігрантів), а «нас» (новозеландців).

В містечку Мартон

Українська діаспора в Новій Зеландії не є відчутною. Інколи відбуваються збори у столиці, куди приходять декілька десятків вихідців з України у вишиванках (зі мною включно), однак я називаю все це «запереченням свого вибору». Якщо розібратися, то ми залишили Україну, а тепер намагаємося грати у якісь національно-ідентифікаційні ігри. Проживуть 2-3 покоління у Зеландії – і вже навряд чи у них будуть збережені українські традиції. Українці живуть в Україні – така моя думка. Так, ми приймали посильну участь у підтримці різних проектів в Україні, в тому числі тих, що стосуються війни на сході держави, але, звісно, це лише незначна підтримка.

Вихідці з Росії тут також проживають, з багатьма з них у мене траплялися конфлікти.

До України місцеві ставляться переважно зі співчуттям через події останніх років. Хоча серед маорі з кримінальним минулим я зустрів деяких прихильників Росії та комуністичних ідей через їх схильність ненавидіти все проамериканське. Потім я пояснював деяким з них, що українці і маорійці мають деяку схожість, тому вони трохи переусвідомили своє ставлення. 🙏

Пляж біля міста Ахіпара

АВТОСТОПОМ В АНТАРКТИДУ

Герой матеріалу та автор фото: Андрій Мочурад. Львів. Навчався у «Львівській політехніці» (ІТ-технології) та ЛНУ імені Івана Франка (кандидат культурологічних наук). Багато мандрував автостопом, працював репортером під час військових конфліктів в Іраку та Сирії. В 2014 році пішов добровольцем в батальйон «Айдар». Після поранення та лікування приєднався до 80-тої ОДШБр, де з 2016 року резервіст. Викладач, громадський активіст.

Спілкувався Віталій Горбуленко.

Андрій Мочурад – один із тих, хто демонструє власним прикладом: від неймовірного до реалізованого відстань не така вже й велика. У самосвідомості – це один крок. На практиці – достатньо зупинити попутного подорожуючого. Львів'янин цього року здійснив шалений задум – дістався автостопом до Антарктиди. Про незвичну мандрівку він розповів «Вічному мандрівнику».

Я невірний романтик, який цікавиться високими ідеями. Раніше захоплювався екстремальними подорожами, відвідуванням «гарячих» точок. Після того, як сам потрапив на війну та щасливо повернувся живим, більшість речей, які роблю, це спроба довести собі, що я не порожнє місце, що чогось досягаю і щось створюю.

Поморник антарктичний

Тюлень-крабоїд

Мандри для мене є не стільки можливістю щось побачити чи відчувати, скільки можливістю поділитися власним досвідом. Це спосіб досліджувати. Не може культуролог не відвідати значну кількість країн.

Довгий час працював без вихідних, щоб заробити гроші на цю поїздку. Але остаточне рішення їхати прийняв за два дні до виїзду. У мене ще було чимало роботи на ноутбучі, пов'язаної з різними моїми проектами. Я вирішив, що допрацюю в дорозі, хоча робити так не раджу.

Пінгвіни-шкіпери (Дженту)

Ночував або в хостелі, або в наметі. Готував сам. Ходити по кафе під час мандрів – це дорого, нецікаво і розслабляє. В будь-якому місті можна знайти продукти для приготування їжі. Я неவிбагливий: сочевиця, гречка... Зараз є й чимало сублимованих харчів, котрі можна залити кип'ятком і їсти прямо з пакетика.

Мандрівка Європою до Барселони (Іспанія) зайняла тиждень. Вона пройшла блискавично, транзитом. «Застопити» машину в Європі нескладно. Я не відволікався на екскурсії чи прогулянки, просто зупиняв машину за машиною. У мене паралельно «висіло» стільки роботи в мережі, яку потрібно було «закрити», що я ні на що не звертав уваги.

Через Атлантику теж можна «стопити». Я б шукав такі варіанти, але корабель плистиме довго, а ще потрібен час, щоб його знайти. Це може тривати місяці. А я не міг собі дозволити прогавити вікно антарктичного літа, тому з Барселони до Буенос-Айреса дістався літаком.

У Буенос-Айресі я зупинився більш, ніж на два тижні, щоб допрацювати в мережі «хвості».

У столиці Аргентини до мене приєднався Віктор-Микола Гаврилюк, який досі мандрує Південною Америкою. Він родом із Луцька, пластун, військовий-доброволець, який вирішив помандрувати світом.

Про це треба говорити: для багатьох романтиків, котрі пройшли війну, мандрі є переосмисленням життя. Людина вже не знає, чим хоче займатися, вона втікає туди, де не треба цим перейматися, а просто намагатися вижити.

Ми говоримо, щоб не згоріти. Ми психологічно травмовані, тому робимо якісь навіжені речі. Але дуже класно, коли це спрямовуємо у творчий процес. Віктор-Микола, до речі, теж планує написати власну книжку.

Аргентина – ментально близька до Європи країна, принаймні, різниця не сильно відчутна. Автостоп теж відбувся, як по маслу. Правда, трішки заважав мовний бар'єр. Перед мандрівкою я ходив на курси іспанської мови, вона нескладна. Але нас розслабив гуглівський перекладач, яким постійно користувалися.

Шлях Аргентиною проходив доволі одноманітним ландшафтом: степ, пасуться лами, через дорогу перебігають броненосці... Колоритно, втім монотонно.

В Аргентині чисельна українська діаспора, але дещо пасивна. Принаймні, мені так здалося в місцях, де бував. Зустрічав етнічних українців, котрі кажуть, що знайомі з борщем і варениками, але на тому їх зв'язок з Україною закінчувався.

В місті Комодоро-Рівадавія зупинилася машина, в якій ми в результаті проїхали 700 кілометрів. Раніше автостопом однією машиною стільки не їздив. Але для Аргентини це невелика відстань.

За кермом сиділа жінка років сорока, збоку – її майже повнолітній син. Їхня розмова мене шокувала. Син намагався переконати матір в тому, що нема нічого поганого в роботі наркодилера і вживанні наркотиків. Розмова проходила у спокійному тоні, і їх зовсім не турбувала присутність сторонніх людей, тобто нас. Це руйнує шаблони. Не знаю, наскільки така ситуація типова для Аргентини, але в Україні її уявити неможливо.

У Чилі їхали з чоловіком, котрий ввімкнув чудову мексиканську бардівську музику, яку складно знайти в Ютубі. Сам він був у своєрідному капелюсі, в джинсах із вертикальною різнокольоровою смужкою. Колоритний персонаж. Таких випадків

було багато. До речі, музика в машинах, котрі нас підвозили, звучала різна, але ніде не чули примітивної.

На острові Вогняна Земля ми близько місяця шукали варіанти, щоб дістатися в Антарктиду. Я навіть в Ушуайї влаштувався на роботу в хостелі взамін за можливість там безкоштовно жити й харчуватися (гроші мені не могли платити відповідно до законодавства). За цей час я написав близько 480 листів, звернень і повідомлень у різні інстанції. Це колосальний шмат роботи.

Нарешті я знайшов капітана судна, який мав місце, але спочатку забажав дуже велику суму. Коли ми поспілкувалися, і він зрозумів, що я не є комерційним туристом, то суттєво знизив планку ціни й дозволив оплатити після повернення, коли матиму змогу.

Протока Дрейка, між Південною Америкою і Антарктидою, славиться своїми бурями. Я потрапляв лише у легкий шторм, максимум 2 бали. Та навіть якщо протока відносно спокійна, то кораблем кидає так, що мало хто не блює.

До української станції з назвою «Академік Вернадський» я добирався із трьома пересадками. З першого судна зійшов на острові Десепшен, де

Щучник антарктичний – одна з небагатьох рослин, що зеленіє в Антарктиді

знаходяться станції Аргентини та Іспанії. Звідти на туристичному кораблі переправився на наступний острів. Туристи дивувалися, як це на антарктичному острові живе людина. Та я мав намет, хороший спальник, примус. Одним словом – був підготовлений. З другого острова та ж сама, перша, яхта переправила мене на острів Галіндез, до станції «Академік Вернадський».

В Антарктиді провів два з половиною місяці, більшість часу перебував з науковцями на станції. Те, що я там житиму і харчуватимусь, водночас працюючи, було попередньо домовлено ще в Києві.

Здається, що це досить довгий період, але він пролетів швидко. Чимало днів проходили монотонно на острівній базі, де вже складно було побачити щось нове, яскраве. Хоча моментами й нападала апатія, я щодня намагався щось знімати.

В Антарктиді теж «стопив». На жаль, я не отримував інформації, який корабель коли і куди вирушає зі станції, тож мусив мало не шпигувати й напрошуватися. Щодня виходив на базу, і коли повз мене проходили науковці, запитував, чи є в них місце на човні, щоб вирушити з ними та зробити фото-, відеоматеріал про їхню роботу. Найпівденніша точка, де я побував, це острів Лахіль.

Деякі науковці мені дуже допомагали, а деякі навпаки перешкоджали, що дуже засмутило. Звісно, я розумію причину неприязного ставлення до журналістів. Останні часто роблять чимало «ляпів» і пишуть недостовірну інформацію. Крім того, багато науковців не звикли до медійників і побоюються працювати на камеру.

Але давайте бути чесними, природничі дослідження – це важливо, та найбільше, що дає Україні станція «Академік Вернадський» – міжнародна співпраця й піар. Це геополітика. І якщо є люди, готові додати більше піару, їх варто підтримати. Ми приїхали в Антарктиду не відпочивати, а працювати. Причому, на відміну від штатних працівників, робили це безкоштовно, на ідейних засадах. Вважаю, в таких випадках потрібно допомагати.

Я не розчарований поїздкою. Антарктида – це інша планета.

Тут неймовірні краєвиди, вкрай мало рослинності, а подекуди вона практично відсутня. Пінгвіни й тюлені підпускають до себе близько та зацікавлено дивляться, мовляв, ти хто?

Там зовсім інший спосіб мислення. Тобі не дзвонить телефон, а зовнішній світ десь далеко... Умови потребують уміння виживати.

Там варто побувати.

Повертатися назад грошей не було. З допомогою наших полярників вдалося домовитися з українським риболовецьким судном (в морі Росса ловлять делікатесні риби), яке довправило мене до берегів Південної Америки. Далі знову автостопом рушив до Буенос-Айреса.

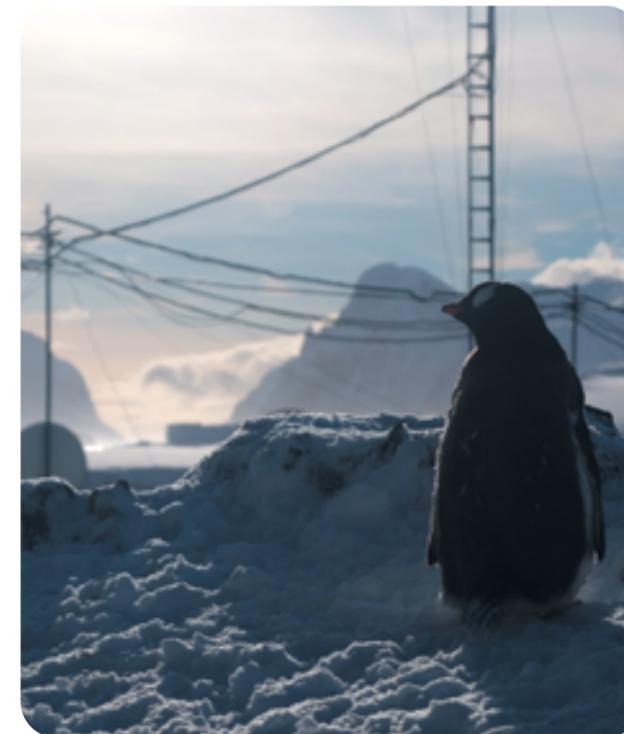
Я не прихильник публічного збирання грошей, та тут довелося пересилити себе. Після прохання в мережі допомогти, я за день назбирав кошти на переліт із Буенос-Айреса до Барселони. Мені переказували кошти викладачі, журналісти, товариші по військовій службі...

Коли повернувся до Європи, мене дуже серйозно почала «сіпати» преса, хоча на початку шляху на мене мало звертали увагу.

Мабуть, своїми розповідями я збільшую кількість туристів в Антарктиду з України, бо розповідаю, що потрапити туди не так і складно. Мої друзі, які організують комерційні тури, вже навіть набрали групу бажаючих відвідати цей материк в 2020 році.

Нині будь-хто, маючи 7-8 тисяч доларів, може побувати в Антарктиді.

Флодами моєї поїздки мали б стати книга і фільм. З книгою проблем немає, у 2020 році вона вийде. А от фільм одна людина на ентузіазмі не зробить. Тому, щоб вийшла гідна стрічка, потрібно підключити якийсь телеканал, продюсерський центр, інвесторів. Намагаюся вести переговори та шукати партнерів. 📺

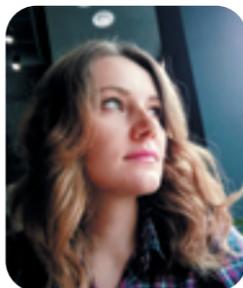
GREEN WAYS – ЗЕЛЕНИМИ ШЛЯХАМИ СВІТУ НА ВЕЛОСИПЕДАХ

ПРОЕКТ ВЕЛОМАНДРІВНИКІВ СЕРГІЯ ТОЛСТІХІНА І ЮЛІЇ МАЗУР

Автори тексту та фото:

Сергій Толстіхін.
Проектний менеджер Агенції сталого розвитку АСТАР, викладач польської мови. Професійно займається розвитком сільського зеленого туризму і зелених маршрутів на Поділлі. На велосипеді проїхав 35 країн Європи. Проживає в Хмельницькому.

Юлія Мазур.
Регіональний координатор ВІ «Активна Громада», за освітою фінансист. На велосипеді відвідала понад 20 країн Європи. Займається розвитком громадянського суспільства в Україні, організовує різноманітні соціально-суспільні заходи. Проживає в Хмельницькому.

МЕТА ПРОЕКТУ

- Дослідження зеленого туризму в Європі і впровадження найкращих практик на Хмельниччині;
- Вивчення стану ВДЕ (відновлювальних джерел енергії) в Європі і презентація напрацювань в Україні;
- Налагодження зв'язків з українською діаспорою для співпраці.

Починаючи з 2013-го, ми щороку виїжджаємо в довгі велоподорожі й побували вже в десятках країн Європи. Кожна поїздка має різну мету: це були і велопаломництва в святі місця, і велотури з дослідження зеленого туризму тощо. Зібраний досвід ми втілюємо в різноманітних проектах задля розвитку України і Поділля, наприклад: розробляємо зелені маршрути, проводимо різноманітні акції, пов'язані зі становленням громадянського суспільства, займаємось розвитком відновлювальної енергетики.

Ідея 80-денних веломандрів із сонячною панеллю почала зароджуватися ще рік тому, прямо під час 20-ти днів подорожі Польщею, Литвою і Білоруссю. Ми розуміли і навіть відчували, що треба реалізувати якусь авантюру, щось довге, цікаве і, передусім, корисне.

МАЙБУТНЄ – ЗА ВЕЛОСИПЕДАМИ

Ми проїхали 6000 кілометрів декількома зеленими шляхами «EuroVelo» (європейська мережа велосипедних трас, які перетинають весь континент, – прим.ред.) і кількома десятками локальних велосипедних шляхів.

Безумовним лідером за розвитком міжміської велоінфраструктури для нас стали Нідерланди. Цією країною ми їхали 5 днів і жодного метру звичайною дорогою, виключно велодоріжками. Вони були між абсолютно усіма населеними пунктами, при чому дуже якісні (на відміну від Німеччини, де велодоріжки теж є майже скрізь, але їх стан бажав кращого).

ПОДОРОЖ: «80DAY RETRIP – 80 ДНІВ НА ВЕЛОСИПЕДІ З ЕНЕРГІЄЮ СОНЦЯ»

- Веломандрівка тривала 80 днів;
- Маршрут пройшов через 22 країни Європи (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова, Литва, Латвія, Естонія, Фінляндія, Швеція, Норвегія, Данія, Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Франція, Швейцарія, Ліхтенштейн, Австрія, Чехія);
- Під час поїздки мандрівники використовували унікальний велопрічіп зі встановленою сонячною панеллю;
- Усі гаджети упродовж поїздки заряджалися від енергії сонця;
- Велотуристи зустрічалися з українськими діаспорами в більшості відвідуваних країн і проводили лекції;
- Подорож висвітлювалася у відеоблозі й транслувалася кількома телеканалами.

Досить гарна велоінфраструктура виявилася в Естонії, а найбільш якісно пропрацьований зелений маршрут зустріли у Польщі – «Green Velo», що простягається більш ніж на 2000 кілометрів і навіть краще облаштований, ніж маршрути в Нідерландах.

Столиця Данії нам здалася справжнім велораєм. Багато хто вважає Копенгаген найбільш велосипедним містом у світі. Не будемо стверджувати, але місто дійсно зручне для пересування на велосипедах. І які вони тут! Двоколісні, триколісні, вантажні, для перевезення трьох дітей... навіть бачили велосипеди з причепами для собак і котів!

Основний висновок, який ми зробили, мандруючи веломаршрутами в Європі, – велосипедисти є повноцінними учасниками дорожнього руху в державі, для них треба створювати окремі зручні і якісні канали пересування. Мало того, саме за велорухом майбутнє, оскільки цей транспорт екологічно чистий. Тому багато країн і міст у своїх стратегіях розвитку планують, як покращити життя велосипедистам і погіршити – автомобілістам. І ще ми зрозуміли, чому в Європі пішоходи не ходять по велодоріжках. Просто це небезпечно, адже там досить потужний рух велосипедистів. Якщо ти йтимеш по велодоріжці, і тебе зіб'є велосипедист, останній ще й може викликати поліцію та отримати відшкодування за збитки.

В Україні, на жаль, поки що велосипедний рух трактують лише як хобі та розвагу, не сприймаючи це серйозно.

«ЧИСТА» ЕНЕРГІЯ

Упродовж мандрів ми досить часто зустрічали різноманітні об'єкти відновлювальної енергетики, а в деяких країнах складалось враження, що зелена енергетика була усюди.

Як приклад – Норвегія. Колись це була бідна рибацька держава, без родючих земель, зі складним рельєфом і кліматом. Багато норвежців емігрували до США. Але згодом, коли відкрили родовища нафти й газу, ця країна почала стрімко багатіти і розвиватись. Та найцікавіше те, що Норвегія, по-

при шалені нафтодоларові надприбутки, майже не використовує викопні джерела енергії для власних потреб. 98% електроенергії там отримують від ГЕС. У столиці Осло ми впродовж трьох днів жили в будинку, який опалюється за рахунок гарячих підземних термальних вод. І ще ніде, окрім Норвегії, ми не бачили в черзі на червоне світло вісім автомобілів Tesla поспіль! Кількість електрокарів там просто захмарна.

Взагалі Скандинавія однозначно вразила нас своїм бережним ставленням до природи і показала, як треба розвивати відновлювальну енергетику. Наприклад, Швеція – лідер в ЄС із розвитку відновлюваних джерел енергії і до 2040 року збирається досягти 100% ВДЕ.

У жодній країні ми не бачили стільки вітряків і сонячних панелей, як у Німеччині. Подекуди ними засіяний увесь обрій.

Цікавий кейс побачили там у Гамбурзі: на місці колишнього сміттєзвалища зробили Музей екології, на якому розміщені й вітрові електростанції, і сонячні панелі, і навіть газ добувається із надр

Німеччина. Велодоріжка поруч з автомобільною дорогою

звалища. Туди навідується цілі групи туристів, школярів і студентів, щоб дізнатись, чому зелена енергетика важлива для життя планети, а також наочно побачити, як працюють ті чи інші об'єкти відновлювальних джерел енергії.

ІСТОРІЇ ГОСТИННОСТІ

Ледь встигла розпочатися подорож, як у нас вже назбиралося вражень від Балтійських країн на повну флешку: гора Хрестів у Литві, українці в латвійській Юрмалі, котрі створюють найбільший концертний майданчик в Європі, легендарний монах та керівник Центру української культури

Вітрові електростанції в Німеччині

Анатолій Лютюк в естонській столиці Талліні, нічліг у стінах середньовічних оборонних фортець...

Якось, мандруючи Естонією, ми шукали місце для розбиття намету. Але в нас закінчувалася вода, тому вирішили попросити набрати її в когось у селі. В першій же хаті власник дав нам води, паралельно випитуючи звідки ми і куди їдемо. Дізнавшись про нашу грандіозну подорож, він дуже здивувався і запропонував залишитись у нього, розбивши намет на подвір'ї. Також сказав, що напалить нам баню і нагодує. Поки ми розкладали намет, прийшли його друзі та сусіди, принесли багато пива, різних ковбасок і розпалили вогнище для грилю. А потім господар, який виявився естонським лісником, приніс великий шмат запеченого м'яса із впольованої сарни. От вам і анекдотичний вислів «Дайте, будь ласка, пити, бо так хочеться їсти, що нема де переночувати». У наших мандрах він часто спрацьовує.

У Фінляндії, на щастя, всюди траплялися українці, які нас радо зустрічали, годували борщем і виявляли турботу. В Гельсінкі побували в справжній криївці Миколи Костюка, під Турку заїхали в український сімейний табір, у Ваасі святкували день народження дівчини, в сім'ї якої зупинились.

Безумовно, найяскравішим спогадом Швеції стала рибалка в місті Кілафорс, на яку нас запросили етнічні українці Володимир і Марія. Там я зловив свою першу в житті рибу – форель.

А у Стокгольмі ми відвідали аж три українські осередки: греко-католицьку спільноту отця Андрія, в якого жили 3 дні, Об'єднання української молоді Швеції та Посольство України.

У Швеції на дахах будинків часто можна побачити сонячні батареї.

Найбільше часу провели в Гамбурзі, де персональну 30-кілометрову велоекскурсію нам провів музикант, митець та екскурсовод Олесь Волинчик. Він показав нам найбільш потаємні закомарки цього другого за величиною міста в Німеччині. Ми відвідали як Старе місто, так і портові склади. Проїхали навіть по підземному пішохідно-велосипедному тунелю під річкою Ельба.

Одного дня десь посеред полів у Нідерландах нас обганяють дві голландські бабусі на електробайках, дуже веселі та гарні. Вони з нами

привіталися, познайомилися й поїхали далі. Але через кілометр бачимо, що ці бабусі зупинились біля придорожного столу, розклали скатертину, витягнули дві пляшки вина, пліснявий сир, різні закуски, стали посеред доріжки і зупиняють нас: «Відпочиньте з нами, вип'ємо вина!». Ми здивувалися, але, звісно, зупинились. Вдалося гарно поспілкуватися, а вино і закуски були дуже смачні. Ці жіночки без упину сміялися, веселилися й казали, що стараються декілька разів на місяць робити такі спонтанні виїзди на природу з вином. Зустріти їх було справжнім везінням, щоправда, далі ми їхали дуже обережно, бо ж вино дало свій ефект. 🍷

Велодоріжка в Нідерландах

ТЕРНОПІЛЛЯ: ПІВДЕННИЙ МАРШРУТ

Чи хотіли б ви здійснити мандрівку у світ зниклої культури? Побачити древню святиню, де свої обряди звершували волхви? Ступити ногою в печеру, що була утворена близько 10 мільйонів років тому? А вкінці відчутти незвичний смак кукурудзяного бурбону і квасу з бузини? Якщо так – не вагайтесь і рушайте пізнавати унікальну Тернопільщину!

Автор тексту:
Ольга Дубовик
Київ.

*Журналістка, редакторка,
мандрівниця, громадська
діячка.*

*Працювала в газетах
«Хрещатик», «Факти і
коментарі», «Столиця»,
«Українське слово»,
«Час Київщини».*

Автор фото:
Максим Голубев
Київ.

*Журналіст, блогер,
мандрівник.
Працює в інформаційному
агенстві «Укрінформ».*

З ФЕСТИВАЛЮ – В ПІДЗЕМЕЛЛЯ

Триденний прес-тур, організований Тернопільським обласним управлінням туризму, видався настільки ж яскравим, наскільки й багатим. За декілька днів у Тернополі ми переконалися, що не даремно це місто називають фанним. Воно славиться своїми сакральними спорудами. Тут багато гарних архітектурних об'єктів і оригінальних міні-скульптур, чудові парки і прогулянкові місця, фонтани. А загалом, щоб відвідати Тернопіль, достатньо такої гарної нагоди, як фестиваль. А їх тут проводять мало не щомісяця. Це, до прикладу, фестиваль галицької кухні «Галицька дефіляда», «Пікнік у Тернополі», Імператорський гастрономічний фестиваль, фестиваль гончарів «Не святі горшки ліплять», міжнародні музичні заходи «Файне місто», «Дзвони Лемківщини». Схоже, свято життя в цьому місті триває постійно. Як там кажуть? Це Тернопіль, крихітко!

«Чи знали ви, що стоїть місто на рукотворних підземних ходах, – інтригує нас гід пан Олександр Марченко. – І викопані вони ще в 1540 році, одразу після заснування Тернополя або ж Тарнополя, названого на честь фундатора – Яна Амора Тарновського. Після Другої світової війни бійці УПА ще довгенько використовували ці тунелі. Траплялися підземні галереї заввишки до 2 метрів і завширшки до 3 метрів. А згодом, за часів радянщини, їх замурували. Наразі відкрився лише один із входів, утім не глибокий – до 15 метрів. Старші люди, згадуючи повоєнне дитинство, кажуть, що добиралися підземеллями аж до середини Тернопільського озера, яке, до речі, теж є дуже гарною локацією цього міста».

Тернопіль. Вулиця Сагайдачного

«ТО БУЛО ЗА МАМЦІ АВСТРІЙ-НЕБОЖКИ»

А ми рухаємося далі. На півдні області подорожуючих чекає древнє місто Чортків. За однією з гіпотез, назва походить від прізвища магната Чартковського, котрий у XVI столітті заволодів селом, збудував дерев'яний замок та підніс статус поселення до рівня міста. Цікаво, що 1848 року,

коли австрійський цар звільнив місцевих кріпаків, люди просто у дворах почали ставити фігури розп'яття Христа та скульптури Божої Матері. Як казали тутешні старожили, «то було за мамці Австрій-небожки».

Перше, що побачили ми в охайному місті – це костел святого Станіслава і Стару Ратушу зі швейцарським годинником, якому більше 100 років. Він досі працює. Це творіння інженера Френкаля Готтеншафена, спеціально змайстроване у Берні на початку XX століття.

На узвишші – Чортківський замок. Споруджений наприкінці XVI століття, він знав безліч руйнівних набігів, а нині то є стіни-руїни, що поросли травами. З уцілілих вікон відкривається прекрасна панорама. Завдяки активній громаді міста Чортківський замок не пустує: тут періодично проводяться різноманітні фестивалі та фотосесії.

Якщо їхати до Чорткова влітку, то обов'язково варто потрапити на військово-історичний фестиваль «Чортківська офензива». Подія відбувається на ознаменування блискавичного наступу (офензиви) Української Галицької армії проти переважаючого польського війська 7-28 червня 1919 року.

А ще треба відзначити розвиток у місті велосипедного транспорту. За словами міського голови Володимира Шматька, майже 400 містян із 27 установ, організацій, приватних підприємств та звичайних сімей взяли участь у всеукраїнській акції «Велосипедом на роботу», обравши саме двоколісний транспорт. Дев'ять колективів-переможців отримали сертифікати на облаштування велопарковок і веломайстерень за кошти бюджету міста.

Чортків. Стара Ратуша

МІСТИКА МІСТА, ЯКОГО ВЖЕ НЕМАЄ

Складно передати відчуття, коли із пагорба дивишся на залишки давньоруського міста Червоногород. Не шукайте його на сучасній карті чи у списку міст і сіл України. Бо все, що залишилося від колись досить людного населеного пункту, – це руїни палацу, пустка старого костелу і офіційна назва «урочище Червоне». Розташувалося воно між селами Нагіряни і Нирків, неподалік річки Джурин.

Якщо дивитися на місто зверху, помічаєш, що земля має червонястий відтінок. Це завдяки червоним гірським породам, що й дало назву місту. А саму місцевість назвали Червоною (Червленою) Руссю. Червоногород називають водночас і мертвим, і вічно живим та містичним містом.

Над буйною зеленню самотньо височіють залишки двох веж Червоногородського замку, який зазнав руйнувань під час Першої світової війни та ще більше постраждав під час Другої і більше не відновлювався. Поруч із ним – дитячий літній табір, залишки костелу Вознесіння Діви Марії, рідина усипальниці Понінських і... Джуринський водоспад, що вважається найвищим на рівнинній території України (16 метрів). І цим приваблює туристів.

ПАНОРАМИ ІЗ «КНИГИ СТВОРЕННЯ СВІТУ»

Перший у житті сплав по Дністру сміливо можна робити саме на Тернопіллі. Тут протікає 262 кілометри річки Дністер. І це, повірте, неймовірно краєвиди! До речі, тут можна замовити катамаран з досвідченим інструктором. Зокрема, усім необхідним забезпечує комунальне підприємство «Заліщики туристичні».

Джуринський водоспад

Звичайно, нагодою побачити велич Дністра ми скористалися і вирушили веслувати від стоянки Печорної біля Заліщиків. Ось він – Дністровський каньйон, який називають «книгою створення світу». Ще б пак! На схилах визирають скельні нашарування, вік яких, на хвилиночку, до 450 (!) мільйонів років.

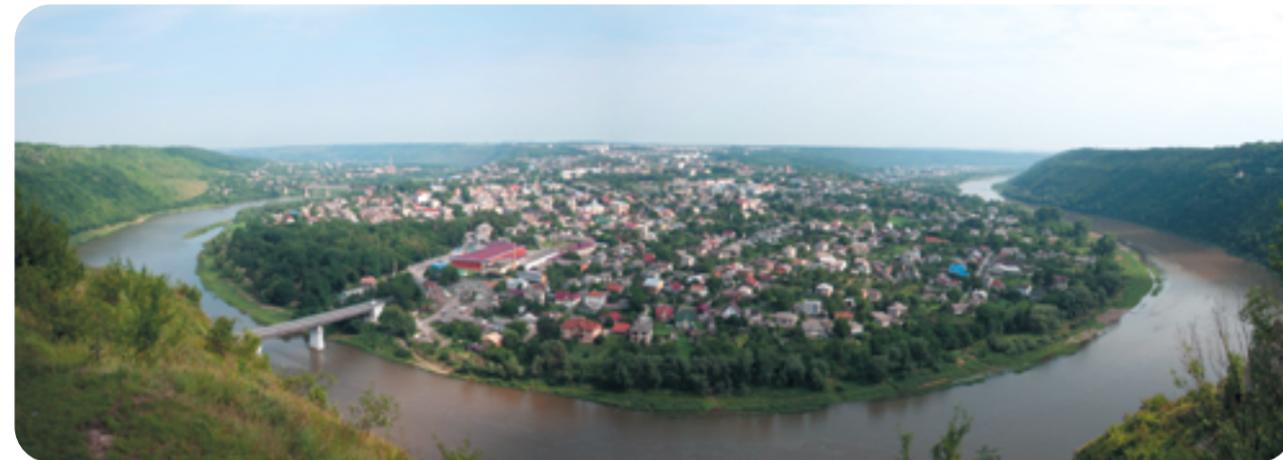
Подорожувати Дністровським каньйоном на катамаранах можна й кілька днів, але ми, подолавши

Червоногород. Руїни костелу

за годину 5-кілометровий маршрут, пришвартувалися біля міського парку Заліщиків.

Заліщики – це мальовничий півострів, оточений водами Дністра. З високих берегів парку «Молодіжний» відкривається приголомшлива панорама на Дністровський каньйон, залізничний міст та

Заліщики в обіймах Дністра

село Кострижівка Чернівецької області. Тут нещодавно облаштували оглядовий майданчик і щороку проводять музичне свято «Заліщики-фест».

Парк разом із двоповерховим палацом заклав барон Бруніцький. Згодом він перейшов у власність австрійського графа Турнау та його дружини Стелли, яка зажила слави як Заліщицька Жанна Дарк. До приходу совітів Заліщики були престижним європейським курортом, і варшавська еліта масово відпочивала тут щороку не менше місяця.

...Заліщики – це просто рай для фотохудожників. Особливо незабутня панорама відкривається, коли дивитися на місто з боку села Хрещатик, фактично з висоти пташиного польоту – понад 200 метрів.

МІСЦЕ СИЛИ НАД СЕРЕТОМ

Один з найсильніших духовних магнітів Тернопільщини – село Монастирок. Сюди їдуть християни, рідновіри, буддисти і, не виключено, що й індуїсти. Тут, на високій скелі на лівому березі річки Серет, є легендарний печерний храм – древня язичницька святиня, де з незапам'ятних часів звершували обряди давньоукраїнські жерці – волхви. Свідок тому – велика кам'яна брила-жертвник діаметром 4 метри і товщиною 65 сантиметрів, де згодом вирубано заглиблення у вигляді хреста. Поруч, у гроті-печері, з XIX століття жили християнські монахи-пустельники. Там бачимо рідкісне зображення Ісуса Христа із закритими очима.

Трохи оддалік від скелі діє вже осучаснений чоловічий монастир, на подвір'ї якого – церква Воздвиження Чесного Хреста та Хресна дорога для паломників.

ВЕРТЕБА – «ПОРТАЛ» У ТРИПІЛЬСЬКЕ МИНУЛЕ

Далі їдемо до села Більче-Золоте, неподалік якого, прямо посеред поля, облаштований «портал» у трипільське минуле – печера Вертеба.

«Серед печер Тернопілля Вертеба знаходиться найближче до поверхні землі, – каже науковий

співробітник Борщівського краєзнавчого музею Олександр Дуда. – Вода утворила ці печери близько 10 мільйонів років тому, а 6 тисяч років тому Вертеба мала 5-10 входів. Лабіринт нагадує одну велетенську залу, підперту сотнями колон. Якщо розвести вогнище, можна освітити простір. Дим виходив на поверхню, отже у печері можна було жити: ховатися чи проводити обряди. Нині у Вертебі міститься експозиція музею Трипільської культури, що діє під егідою Борщівського краєзнавчого музею».

Почасти Вертебу називають Подільськими Помпеями, адже величезна кількість віднайдених тут слідів Трипільської цивілізації стала всесвітньою сенсацією. Археологи щороку проводять розкопки.

«Зараз вивчаємо печеру Музейну, що вклинюється між Оптимістичною (260 км) та Озерною (160 км), – стверджує пан Олександр. – Вийшли на величезні лабіринти. Складаємо карту. Виявили оригінальну піч-лежанку трипільців, які жили тут понад 5 тисяч років тому... Товщина культурного шару – близько 30 сантиметрів. Тобто на цьому місці люди проживали близько ста років. Тут сотні унікальних речей. Є біта кераміка, яку можна почистити і склеїти посудину. Знаходимо викопані

Печерний храм у Монастирку

Експозиція у печері Вертеба

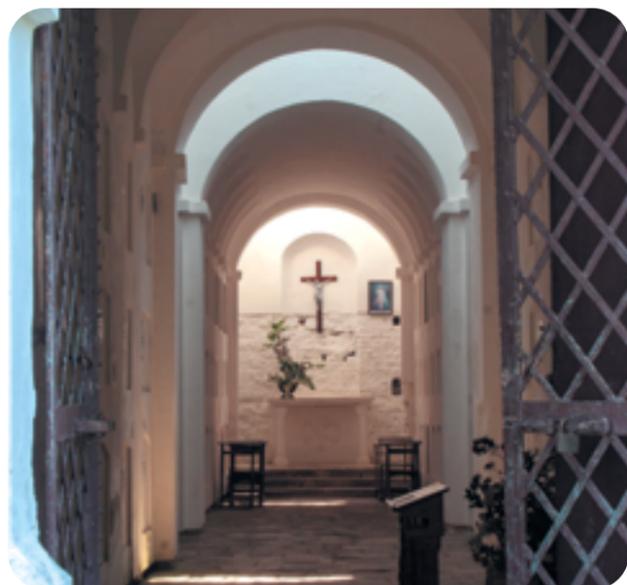
у жовтій глині ями глибиною до півтора метра. А там, у попелу, крем'яні ножі, амулети із зубів вовка чи оленя, перепалені кістки, зображення бика, жіночі статуетки. Найбільше знаходимо прямих і «сидячих» жіночих фігурок, які зазвичай з ознаками вагітності й чітко промальованим «родовим трикутником». Часом трапляється розламана фігурка, де на місці живота – відбиток зерна пшениці, тобто зародок.

Знайшли зерновик, якому 5300 років. Велетенська кількість зернотерок. Або погляньте на риг тура – тварина, яка могла сягати висотою до півтора метра та вагою півтори тони. За офіційними даними, останнього тура люди вбили влітку 1626 року... Знаходимо багато кісток вовків, собак, диких черепах. Чимало й хаотично розташованих людських кісток, що свідчить про війни. Речей багато, усе передаємо у Борщівський краєзнавчий музей».

У ЯЗЛОВЦІ МОЛЯТЬСЯ ЗА ЗЦІЛЕННЯ ДІТЕЙ

Невимовно благодатне місце... Жіночий римокатолицький монастир, прегарний парк, мавзолей-усипальниця монахинь і залишки Язловецького замку розташовані у мальовничій долині, яку називають «Ключ Поділля». Поруч – річка Вільховець та старовинне містечко Язловець (нині селище з чотирма тисячами мешканців у Бучацькому районі). Колись могутня фортеця славилася неприступністю, однак занепала за часів Австро-Угорщини. Про замок нагадують лише мальовничі руїни.

Славу і життя цих місць продовжує Речолекційний Дім сестер закону Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії, відновлений за часів незалежності України. Нині тут діє релігійно-виховний заклад для жінок, де навчають основ християнського життя також дітей і молодь. Сюди приїжджають численні паломники і туристи, приймають прочан різних віросповідань, аби лише з добрими намірами.

Каплиця у Язловці

В унікальному склепі-мавзолеї Сестер-Непорочниць Язловецької школи (що побудований 1874 року за зразками римського некрополя, аналогів в Україні не має) поховано 84 монахині. Там також спочиває засновниця цієї школи – блаженна Марцеліна Даровська (упокоїлася 1911 року), котра свого часу отримала від Папи Римського дозвіл на заснування монастиря.

«Марцеліна Даровська у 25 років залишилася вдовою, а пізніше ще й втратила сина, – розповідає настоятелька обителі сестра Тетяна. – Вона відкрила безкоштовну школу для дівчаток, у якій велику увагу приділяли духовному вихованню. Особливо до Язловецького монастиря їдуть сімейні пари, які мріють про дітей. Біля гробу засновниці обителі Блаженної Марцеліни Даровської жінки просять про первістків та про зцілення хворих дітей. Чимало сімей, які приїздили молитися про народження дитини, повертаються разом зі своїми нащадками, аби подякувати...»

МІСТО ІМЕНІ ПІНЗЕЛЯ

Відвідайте Бучач! Його називають не інакше, як містом-музеєм. Нашарування історії тут – на кожному кроці. Ми піднялися до руїн Бучацького замку XVI століття, звідки відкривається приголомшлива панорама. Точно невідомо, коли був заснований Бучач: за одними припущеннями 1260 року, за іншими – 1397-го. Та і доти тут існувало давнє слов'янське поселення. На місці того давнього городища і побудований замок, залишки якого нині «благополучно» заростають ріпаком.

Сам Бучач належить до міст, які не відкриваються з першого погляду. Тут треба ходити днями. Хоча, звісно, однією з архітектурних домінант залишається будівля Ратуші в стилі бароко, споруджена 1751 року за проектом львівського архітектора Бернарда Меретина. Будівля не має аналогів в архітектурі XVIII століття та є взірцем синтезу архітектури і скульптури. Тим більше, що прикрашена вона скульптурами великого і таємничого майстра Іоанна Георга Пінзеля.

Найдавніша збережена споруда – церква Святого Миколая (1610 року) – перша мурована церква у Бучачі. Серед найбільших скарбів храму – ікони «Богородиця», «Покрова», «Святий Миколай Чудотворець», а також різьблена чаша 1656 року (всі із XVII століття). Майже чотири століття храм Святого Миколая – це осередок духовності для багатьох поколінь...

Ратуша у Бучачі

ШВЕЙКІВСЬКІ ВИНОРОБНІ

У мальовничій долині Теплового Поділля подорожніх зустрічає село з назвою Швейків (Монастирський район). Одного дня у цьому краї з'явився підприємець із Запоріжжя Андрій Закревський, знайшов однодумців, орендував земельні наділи. І вирішив не тільки заснувати виноградарство та виноробство (торгову марку «Швейків»), а й спробувати змінити

свідомість селян, аби вони відчували, що на цих благодатних землях можна заробляти більше, ніж у Польщі.

«Хати у Швейкові автоматично зростають у ціні, селяни поступово розуміють, що тут можна мати копійчину, – розповідає співвласник ТМ «Швейків» Любомир Сагаль. – Наші виноградники обсажені грушами. Маємо 4 хати з погребами, де зберігаємо і настоюємо свою продукцію. Вирощуємо смородину, виноград, яблуні, груші, сливи, малину, вишні. Наш унікальний продукт – смородинове вино: такого ніде у світі немає. А починали з сидру, бо це – найпростіше. Зараз на сидрі й кальвадос робимо. Виготовляємо авторські, справжні натуральні вина».

Під час дегустації вдалося спробувати квас із бузини, смородинове вино, яблучний сидр і кукурудзяний бурбон. На свіжому повітрі, посеред полів, де випасаються коні й літають лелеки, смакує по-особливому...

P.S. На Тернопіллі останнім часом побільшало пристойних доріг, цілодобово діє Туристично-інформаційний центр Тернополя, де підкажуть, яким маршрутом краще скористатися, де зупинитися та що побачити. 📍

За сприяння у підготовці репортажу автор дякує Департаменту туризму Тернопільської ОДА та особі Ростиславу Яцківу.

ДНІСТЕР: ВІД ДЖЕРЕЛА ДО ЧОРНОГО МОРЯ

Герой матеріалу та автор фото:
Михайло Закусилов.
Чернігів. Столяр, будівельник, мандрівник. Із 2016 року здійснює тривалі сплави на байдарці.

Розмовляв **Віталій Горбуленко.**

Головне захоплення чернігівчанина Михайла Закусилова – сплави українськими річками. Цього року він на своїй невеличкій байдарці за 60 днів пройшов увесь Дністер, побачивши всі його принади й біди. Про свої мандри та філософію Михайло розповів «Вічному мандрівнику».

Водні походи – це зручно. Не потрібно тягнути на спині рюкзак, можна дістатися туди, куди не пройти сухою дорогою. А ще це можливість побути одному подалі від міського шуму. Виходиш байдаркою на центр Київського чи Каховського водосховища, де до найближчого берега 15 кілометрів – тиша така... Космос!

В селі Вістря (Тернопільщина). Тут починається Дністровський каньйон

Байдарка у мене невелика (довжиною у три метри) та легка (10 кілограм). Вона розбирається і вміщається в сумку розміром 40-20-120 сантиметрів.

Мій перший тривалий водний похід на байдарці – 150 кілометрів по річці Снов (притока Десни). Наступний – 650 кілометрів від Білопілья до Києва річками Вир, Сейм, Десна і до Дніпра. Ці два походи здійснив удвох із приятелем, всі наступні – самотужки.

Минулого року стартував на Десні із крайньої півночі України. Десною дістався до Дніпра, яким пройшов до впадіння в Чорне море, а далі морем доплив до Одеси. Вийшло понад 1600 кілометрів за 40 днів. Той похід дав великий досвід, опісля вже жодні відстані не лякають.

Цьогоріч я вирішив відвідати нову для себе ріку. На Дністрі ніколи раніше не бував. Я навіть не вивчав детально умови, з якими доведеться зіткнутися. Просто зібрав речі, подивився по карті, звідки Дністром уже можна починати сплавлятися (неподалік Самбора), та відправив туди Новою поштою байдарку. А сам із наплічником доїхав до Самбора, звідти автобусом до села Розлуч, неподалік якого витікає Дністер.

Отож, 21 червня, в день літнього сонцестояння, я опинився біля витоків великої ріки.

Дністер бере початок на схилі гори Чонтиївка на висоті 818 метрів. Витік я заледве знайшов, навколо місцевість заросла травою. Хоча саме джерело трішки облаштоване, поруч стоїть альтанка, ще трохи віддалік – капличка й туристичні знаки.

Напився води – смачна, мені сподобалася.

Перші три дні я йшов пішки вздовж русла, адже Дністер стає придатним для плавзасобів десь за 75 кілометрів від витоків. Найбільшою проблемою стали зарослі борщівника (*трав'яниста висока рослина, контакт з якою викликає сильні опіки тіла, – прим. ред.*) попід річкою. Місцеві кажуть, що масово борщівник тут розрісся лише 7 років тому.

Річка була кришталеву чистою до першого села. Далі, вочевидь, дощова вода несе до неї глинисті породи, Дністер стає мутним практично до самого Хотина, де течія уповільнюється, а глина осідає на дно.

Ще з першого дня я звернув увагу, що біля берегів дуже багато сміття. Чимало місцевих сприймають річку як сміттєпровід. Одна жіночка так і сказала: «Річка для того і потрібна, щоб сміття в море зносити». Це жахливо чути. Цинічне ставлення до еко-

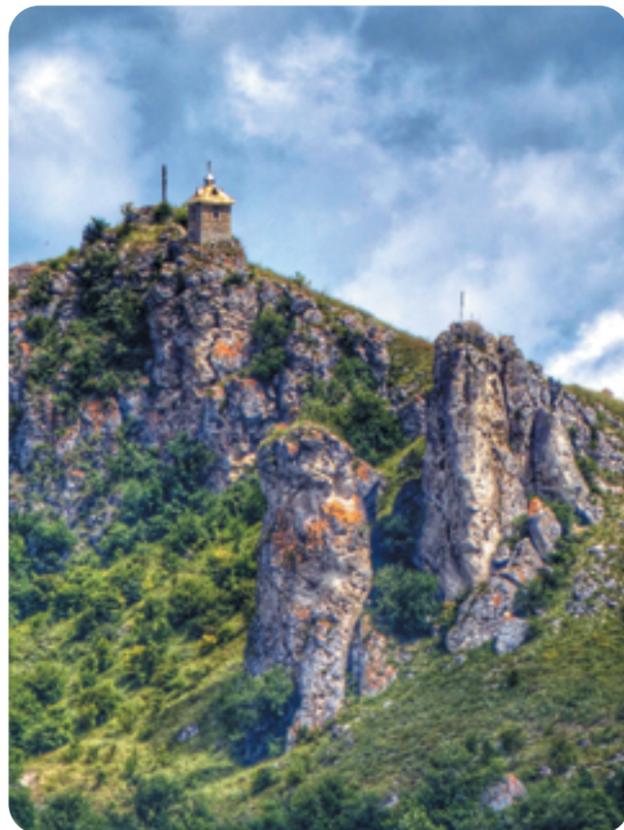

Бакотська затока (Хмельниччина)

логії. А окрім того, ця жінка все одно помилилася. Жодна викинута пляшка не побачила моря. Все наше сміття річка залишає в Україні, тому що воно затримується греблею Дністровської гідроелектростанції. Звідти донна вода подається до турбін, а сміття залишається плавати на поверхні. Та й враховуючи, що перед греблею на десятки кілометрів течії практично немає, сміття до неї не допливає, а причалює до берегів. Це наша проблема і сором. Дністер водночас найкрасивіша і найбрудніша річка, по якій я сплавлявся. Пластик, пляшки, іграшки, стільці... Чого тільки я там не бачив! Навіть коли люди сміять на березі, Дністер може за добу піднятися на метр і підхопити з берега сміття. З цим потрібно жорстко боротися: штрафувати, проводити роз'яснення населенню... Мушу визнати, у Молдові Дністер значно чистіший, ніж в Україні.

Витік Дністра

Скелі біля с. Нагоряни (Чернівеччина)

На третій день я дійшов до Самбора, розпочався мій водний похід. У верхній течії Дністер несамопитий. Мене несло з такою швидкістю, що я дивом нікуди не влетів та не перекинувся. І це лише завдяки своєму досвіду водних походів. Такою стрімкою течія була впродовж 30-ти кілометрів, згодом вона то уповільнювалася, то прискорювалася.

У перші два дні сплаву на шляху трапилося десять завалів, коли річку перегороджували дерева, сміття... Доводилося причалювати до берега і обходити такі ділянки. Місцями я на ходу обрубав ножем гілки, щоб пройти. Але згодом річка відкрила свої береги.

Я мав із собою намет, літній спальник, термобілизну, надувний матрац, літровий казанок. Готував їжу на так званій пічці-щепочниці, яку сам виготовив із термоса. Трохи продуктів купив завчасно, далі докуповував по дорозі харчі в місцевих мешканців: молоко, яйця, сир, сало, мед, домашній хліб (в багатьох селах його досі печуть вдома). Це хороша практика: натуральні продукти, недорого, та й селянам даю можливість щось підзаробити. В магазинах купував крупы, тушонку. Самотужки насушив собі борщовий набір. Термоса не брав, чай готував лише на стоянках, а на шляху пив лише чисту воду.

У Дністер впадає чимало джерел, тож проблеми з питною водою взагалі нема. Зрідка були відрізки

шляху, коли питну воду набирав у сільських криницях, бо навколо поля і струмки могли бути забруднені міндобрином.

Я не ставив перед собою цілі пройти за день стільки-то кілометрів. Моя кінцева мета – дійти до моря. А скільки часу в день я гребтиму, де поставлю стоянку – це повністю по відчуттях. Хочу спати – можу спати хоч до десятої ранку, а можу ще вдосвіта поплисти. Прислухаюся до себе.

А ще я відвідував дуже багато цікавих місць, як от палац Сксинських-Чарторийських на Львівщині, Раковецький замок на Івано-Франківщині, палац графа Бадені, Червоногородський замок та Джурицький водоспад на Тернопільщині, Бакотський скельний монастир на Хмельниччині, Галицький печерний монастир на Чернівеччині та чимало інших пам'яток...

Звісно, коли ти один, тобі складніше відлучатися від річки, треба човен залишити. Але цього разу я зламав свої стереотипи й дозволяв собі відходити від берега навіть на 5 кілометрів углиб. Іноді човен десь ховав, прилаштовував. Це все можна вирішити. Зате похід виявився дуже насиченим.

Дністровський каньйон зачаровував своїми кручами, скелями. Дністер раз-по-раз звивався змійкою, змінюючи напрями. Після Хотина річка різко розширилася, а вода ставала прозорою, в Бакоті вже була кришталево чистою.

На ділянці, де Дністер є кордоном між Україною і Молдовою, у мене виникли труднощі. Українські прикордонники, до яких я зателефонував, щоб пропливти лівим берегом, відповіли, що це порушення. І жодного конструктиву чи підказки що робити – не має права і все. Я вже збирався відмінити цю прикордонну ділянку сплаву, аж тут мої нові знайомі з Молдови запропонували раніше перетнути кордон і провеслувати ту ж ділянку, але вже тримаючись правого молдовського берега. У Молдові ставлення більш лояльне, мені без проблем виписали дозвіл проходження річкою по кордоні не лише з Україною, але й із самопроголошеною Придністровською республікою.

Дивні були відчуття під час прикордонного сплаву. Лівий берег – Україна, чути рідну мову, але мені туди більше не можна, праворуч – дозволено, але там чужі люди.

Спочатку я сторонився молдован. Їхню румунську мову зовсім не розумів, а про Молдову майже нічого не знав, окрім того, що в них хороше вино. До мандрівки друзів з цієї країни не мав. Та виявилось, молдовани доволі гостинні люди. Тепер у мене в

У Молдові над Дністром теж багато скель

Молдові є близько трьох десятків товаришів. Вони дуже комунікабельні, постійно запрошують відпочити, випити вина. На півночі Молдови я був для них дивиною. Там люди рідко роблять сплави на човнах, оскільки це прикордонна територія, потрібні дозволи, патрулі постійно зупиняють. Мене теж зупиняли, та я показував дозвіл, і все було добре.

Те, що я сплавлявся сам, насправді було плюсом мандрівки. До однієї людини швидше підійде незнайомиць поговорити чи допомогти, ніж до компанії. Та й і в мене було більше причин звернутися до когось.

У Молдові теж відвідав багато чудових місць. Навіть у столичній Кишинів дозволив собі з'їздити, хоч він за 30 кілометрів від русла річки. Побував у скельних монастирях, що в селах Жабка, Сахарна та Ципова. Там особливі відчуття миру і спокою. Зачарували водоспади – подекуди висотою 10-12 метрів, чимало скель. Дністер надзвичайно красивий на території Молдови.

Кожен день був насичений певними враженнями, подіями. На невеликий відрізок шляху мені склав компанію зі своєю байдаркою місцевий мандрівник Юрій Токмаш, котрий знімає документальний фільм про Дністер. А ще на мене звернули увагу чимало журналістів. Давав інтерв'ю тамтешньому телебаченню, Інтернет-виданням...

У молдовському місті Сороки немає очисних споруд, і всі стоки течуть у Дністер. Я був у шоці. Справа в тому, що раніше, за радянських часів, всі нечистоти по трубах ішли на очистку в Україну. Після утворення незалежних країн, Україна, звісно, не побажала приймати чужі відходи життєдіяльності. А позаяк Сороки

розташовані на пагорбі, то їх служби пішли шляхом найменшого опору. Смород на річці страшений.

Але ріка зуміла сама себе очистити. Там багато водоростей, і вже через 12 кілометрів вода знову стала прозорою, а ще через 20 кілометрів вже й запаху не було.

Здається, що річка очищається й усе нам прощає. Парадокс цього світу в тому, що найцінніші речі є найдоступнішими і не цінуються – це вода й повітря.

Відчувається, що Молдова – небагата країна, трапляються вкрай занедбані села, але у них великий потенціал. Один місцевий підприємець мені розповідав, що в Молдові спостерігається тенденція до

Молдовські діти, яких катав на байдарці

Нижньодністровський заповідник

стрімкого розвитку і чітка орієнтація в сторону Європи. Країна невеличка, нею легко керувати, тож у розвитку молдовани цілком можуть нас обігнати.

Дуже поширена галузь – виноробство. Всюди на полях виноградники.

У Молдові по Дністрі проходить кордон із самопроголошеною Придністровською республікою.

Скельний монасти в селі Сокол (Молдова)

Як тільки я увійшов у Молдову, мені в Фейсбуці посипалися питання типу «Ти не боїшся плисти Дністром поміж ворогуючими територіями?». Чимало людей думають, що там досі солдати з автоматами ходять. Звісно, ні. Це в них пройшло вже давно, і жодного ворогування я не відчув. Правда, мовний розділ чіткий. Зліва у Придністров'ї чув переважно лише російську мову, справа – румунську. Та між ними я навіть прикордонних стовпців не бачив. При перетині кордону лише заповнюється бланк, який потім повертається, навіть немає жодних печаток.

Грошова одиниця в кожного своя. Ціни в Молдові та в Придністров'ї не сильно відрізняються, але вищі, ніж у нас.

У Придністров'ї дійсно досі відчувається дух «радянщини», всюди пам'ятники Леніну. Часто європейські туристи спеціально їдуть у Придністров'я, щоб подивитися на «совдепію». Утім головне місто Тирасполь доволі сучасне. Помітно, що там вкладаються кошти. Доволі колоритною виявилася фортеця в Бендерах, яку я теж відвідав.

За селом Паланка Дністер знову повертається на територію України. Кордон, звісно, я перейшов сушею. Байдарку не розбирав, молдовські прикордонники пообіцяли знайти трактор з причепом, щоб підвезти до кордону, що й зробили. На самому пункті пропуску працівники навіть розгубилися: раніше у них ніхто не перетинав кордон з байдаркою. А на українській стороні мене вже очікувала директорка Нижньодністровського національного парку Юлія Терновська. Працівники нацпарку підготували для мене екскурсію.

Ще вирішив сплавитися по дністровському рукаві під назвою Турунчук. Тому я навіть розібрав човен, під'їхав автобусом трохи вгору проти течії і спустився назад до основного русла Дністра.

Останнім акордом став Дністровський лиман. Там досить мілко, можна веслом дістати дна, тому й «гуляють» хвилі. А ще там велика кількість пеліканів, яких вдалося пофотографувати.

Вода в лимані трохи мутна. До Білгород-Дністровська ще прісна, а далі солоня. При виході з лиману зіткнувся із зустрічною течією, котра наступала із моря. Тут, при чарівному заході сонця, я красиво завершив свою мандрівку. У морі відчув повне задоволення від пережитого, хоча за день до фінішу було трішки шкода, що подорож закінчується. Все було прекрасно.

Дністер цікавий для сплаву тим, що скрізь неповторний. Спочатку в горах він стрімкий, згодом швидко тече рівниною, потім починається горбиста місцевість, далі вигулькують скелі, за Бакотою Дністер розливається наче море, ГЕС додає різноманіття, потім розпочинається Молдова з чудовими краєвидами, і на завершення – лиман.

На шляху мені часто щастило. Чимало людей допомагали так, наче це вони втілювали свою мрію. Я вважаю, якщо ти ідеш по життю з відкритим серцем та з чистими намірами, то весь Всесвіт тобі допомагатиме.

Мені подобається духовна сторона цієї мандрівки – відбувається очищення свідомості. У цих одиночних походах починаю піднімати філософські теми, інколи навіть спілкуватися сам із собою. Задаю питання і наче з простору дістаю відповідь.

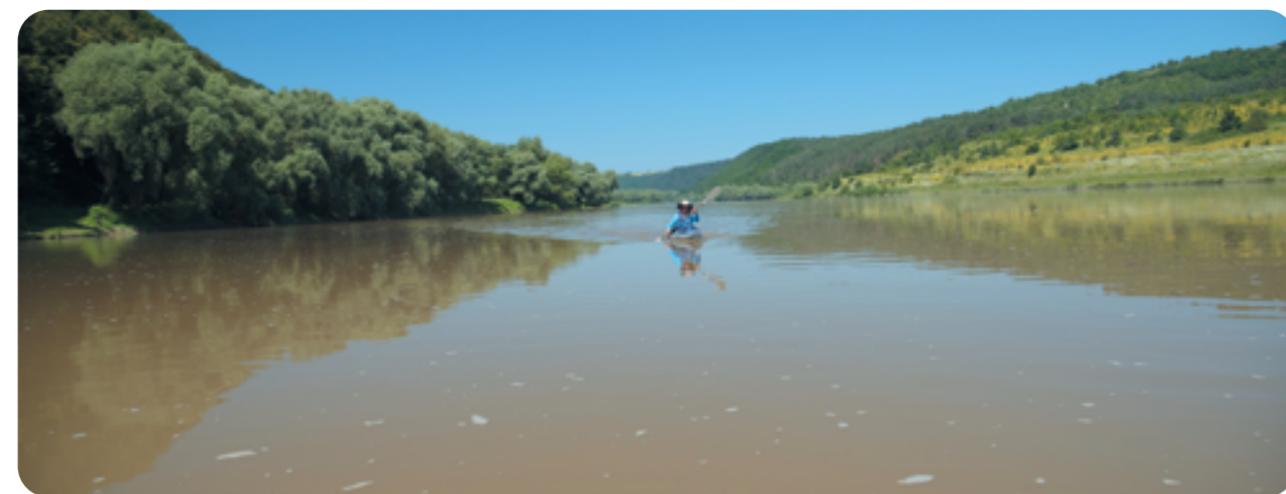
Планую пройти на байдарці ще чимало українських річок. Але шукаю спонсорів або бажуючих співпрацювати. Адже я можу паралельно виконувати чимало корисної роботи: брати аналізи води, визначити ехолотом глибину річки, фотографувати незаконні забудови тощо.

Висловлюю подяку усім людям, котрі допомагали під час цієї подорожі, зокрема: сільському голові села Василівка (Чернівецька область) Анатолію Зеленому; Алексу Гутсагу та Наталі Філімоновій з Молдови за допомогу з документами на перетині кордону; Михайлу Драпогузу, котрий зустрів на фініші. 🌱

Дністровський лиман

Я чимало подорожував Україною, і хочу ще більше її пізнати. Адже, коли ми мандруємо за кордоном, нас часто можуть запитати: а що у Вас є цікавого? Соромно не знати, що відповісти. Потрібно спочатку вивчити власний край.

РОЖЕВІ КРОСІВКИ, ДІВОЧІ СПОДІВАННЯ І 30 КІЛОМЕТРІВ ДО ГОВЕРЛИ

Автор тексту:
Валерія Мікульська.
Телеведуча, журналіст і тревел-блогер. Автор та ведуча тревел-шоу «Україна вражає»; засновниця та автор туристичного блогу «Tour de Ukraine» на You Tube, «Zruchno. Travel» та UA:Громадське. Родом з міста Первомайськ, живе у Києві.

Автор фото:
Віталій Зубрицький.
Фотограф, телеоператор, оператор-постановник телевізійних шоу (телеканал СТБ), співзасновник відео-продакшн студії «Volume View Production», режисер туристичного блогу «Tour de Ukraine». Родом з міста Первомайськ, живе у Києві.

Автор фото:
Лусіне Варданян.
Режисер кіно та телебачення, режисер тревел-шоу «Україна вражає» та документального кіно. Вивчала режисуру у ТНУ ім. В.І. Вернадського (Сімферополь) та у New York Film Academy. Родом з АР Крим, живе у Києві.

Карпати. Такі красиві й величні на фото, що заманливо і соковито виглядають зі сторінок тревел-журналів. Але от коли опиняєшся у них наживо, чітко усвідомлюєш різницю... Бо навіть найкращі світлини не передають тієї вражаючої реальності.

Кажуть, у кожного мандрівника з ними своя окрема історія єднання і цілком зрозуміло, що свої емоції. Я розкажу вам про своє перше сходження. Сказати, що воно було захопливим – нічого не сказати. Воно було таким гористим, даруйте за каламбур. Але це дуже влучно! Знайомство з Українськими Карпатами було різним – в деякі миті ми з ними сварилися, ніби латиноамериканська пара, а вже за годину розчинялися одне в одному. Це сталося з нами три роки тому посеред спекотного липня. Тоді ще разом із командою «Україна вражає» ми вирушили в експедицію на найвищу вершину українських гір – Говерлу. І шлях обрали найскладніший, але найкрасивіший з існуючих.

Із маленького карпатського села Кваси рано-вранці ми вийшли у 30-кілометровий похід Чорногірським хребтом до найвищої точки українських гір, у перший в моєму житті гірський похід. І я не мала сумнівів, він запам'ятається на все життя.

Початок шляху найважчий морально. Карпати звідти, знизу, які так гарно позують на фото та вміщуються у селфі, й ті, що під ногами, інколи під кутом 45 градусів, – це абсолютно різні гори. Спекта і важезний рюкзак додають емоцій, здається, от-от – і серце вистрибне, і в голові постійна нав'язлива думка: «А може назад? Ще не пізно! Доки новенькі рожеві кросівки ще не замурзані...»

Перші кілометри далися важко, але знаєте, що я зрозуміла за цей відрізок? Що на маршруті до Говерли практично неможливо загубитись. Адже

усі стежки знаходяться на території Карпатського національного природного парку. Тож там скрізь є спеціальні маркування. Крім того, перед сходженням ви обов'язково (це у ваших же інтересах) ре-

єструєтесь на певному маршруті, щоби рятувальники були в курсі кількості мандрівників і (раптом що) знали, скільки шукати, як ідентифікувати. Але все одно, якщо ви йтимете вперше, раджу взяти за компанію досвідченого гіда. Нам пощастило, адже супроводжувати нас узявся один з найдосвідченіших Карпатських провідників, засновник туристичного сервісу «Hiker's House», а разом і наш звукорежисер, Олексій.

За 10 кілометрів наша перша тривала зупинка – полонина Менчул. 1501 метр над рівнем моря. Ботанічна пам'ятка природи, між іншим. А ще там розляглося одне з найвищих пасовищ України, ціле село-ферма, уявляєте?

Ви почуєте, що вже на місці – так гучно і красиво лунають дзвіночки тутешніх корівок. Село пастухів більше нагадує хутір. Але неймовірно колоритний. Хат, як таких, тут і немає, все більше схоже на гірський курорт для худоби. На схилах рясно всажені хліви. Корови, кози, вівці – за певну плату тут все літо пасеться худоба з нижніх сіл. А вівчарі, пастухи і доярки за ними приглядають.

І я вже знала, до кого звертатись. Ще у Квасі мені порадили шукати бабуню Василю. Її рекомендували, як найкращу доярку полонини. Пощастить, якщо застане. Бабуня і доїти навчить, і молоком свіжим почастує, і бринзи для табору придбає.

Про табір окрема історія, адже на цьому шляху, нагадаю, для мене все було вперше, і попри підкованість у туристичних локаціях України й трирічну подорож країною, я була абсолютно безпомічною у розкладанні намету. Матінко рідна, я, здається, буду на вулиці спати сьогодні, промайнуло в голо-

ві, але за півгодини і зі сторонньою допомогою я таки розбила свою туристську хижку на одному із красивих і панорамних виступів. Захід сонця тут неймовірний, медово-бузковий. Чарівні простори, запаморочливі краєвиди і фантастично близькі зорі. Від такої суміші емоцій голова обертом. І ще одна ексклюзивна деталь. Полонина облюблена карпатськими кіньми, і вони обожають заходити в гості до тутешніх туристів. Тож не лякайтеся, якщо на вашій імпровізованій кухні з'явиться сторонній наглядач і, ймовірно за все, поцупить харчі, що погано лежатимуть. Вночі я фантазувала, як вони наступають на мій намет, але коні ступали табором акуратно, і взагалі вони надзвичайно дружелюбні.

Перший день нашого походу можна вмістити в одне слово – шок. Але день другий прийшов зранку. Дорога попереду нелегка. Ми ж уже на полонині Менчул, на висоті більш ніж півтори тисячі метрів!

Скелясті круті підйоми, тоненькі лісові стежки, сонячні полонини. Шлях до найвищої української вершини однозначно випробує на міцність. Але скільки краси та відкриттів – і на моє здивування – знайомств.

Гуцульська одежа, сопілка, капелюхи з полями, і поруч завжди собаки. Вони ніби зійшли з кадру етнографічної стрічки. Це карпатські чабани... Неймовірно колоритні та говіркі. Їхні мелодії чутно звідусіль. Лише на цьому чорногірському хребті

влітку облаштовують з десятків овечих загонів. Тож в теплий сезон ви однозначно зустрінете вівчарів на своєму маршруті. Або й зовсім завітайте до них на майстер-клас із варіння сиру. Цікава атракція.

Відверто, відправляючись у дикі гори, я не очікувала, що там стільки людей. Щотриста метрів – нове знайомство. І на цьому, нагадаю, найдовшому шляху до піку українських Карпат лише справжні туристи. Це, без сумніву, особливі люди... Потрібна допомога? Вона не забариться, будьте певні. А ще у горах прийнято вітатися. Обов'язково! Тож не дивуйтеся і сміливо відповідайте незнайомцям. «Доброго дня» і усмішка зустрічних – це неабияк підбадьорює.

А поки попереду гора Петрос, третя за висотою в Україні (2020 метрів) На легкий підйом не розраховуйте, Петрос із тих верхівок, що постійно дає

гори знайшли кам'яний хрест, тоді люди і вирішили встановити тут маленьку церкву, як символ єднання християн. І справді, тут – на висоті – охоплює відчуття спокою і свободи. Свободи від земних буденних думок. А ще тут відкривається один із найкрасивіших видів на Говерлу, здається, вже рукою подати до нашої цілі. Але насправді між нами ще 10 кілометрів. Тут можна і хочеться перепочити. А ще послухати легенд. Практично всі гори в Карпатах мають свою казку-історію, і Петрос не без неї. Назва гори в перекладі з румунської означає «камінь», але місцеві жителі розповідають, що колись давно в печері цієї високої гори жило величезне й люте чудовисько, горяни називали його Страхопуд. Всі його боялися і постійно проводили обряд жертвопринесення. Коли в окрузі не залишилося жодної тварини, Страхопуд взяв-

надію і різко розчарує. Здається, от-от вже він, останній підйом і привал... А за ним ще одна така ж скеляста і відкрита гірка. І так знову й знову. На цьому відрізку зверну вашу увагу на трекінгові палиці. Перед мандрівкою ми довго сперечалися з нашим інструктором з приводу їхньої потрібності. Повірте досвіду, не вагайтеся! Це дуже корисні помічники у горах такого типу, як Карпати. Це додаткові дві ноги, а інколи руки. Вони розвантажують суглоби і допомагають підніматися на круті виступи. З ними я значно легше подолала скелястий шлях до Петросу.

На самій її маківці на нас чекало насправді вражаюче відкриття. Дерев'яна каплиця на висоті 2020 метрів. За легендою, колись на верхівці цієї

ся за людей. І один сміливий хлопчина Петрик зі своєю сестрою вирішили протистояти монстрові. Їм це вдалося, але дівчина загинула, і брат, так і не зумівши перенести цю втрату, незабаром загинув навічно поруч з місцем загибелі дівчини. З того часу люди стали кликати місцевість, де був убитий монстр, Петросом, а гору, що стоїть поруч, – Близницею, в честь сестри сміливця.

Відпочили? Спуск із Петросу крутий та кам'янистий, на щастя втомлених туристів, він пірнає у ялиновий ліс із джерелами і зручною доріжкою до популярного гірського перевалочного табору. Якщо ви не бували у таких, атмосферні відчуття вам гарантовані! Тут розумієш, що бути туристом – значить ділити все. Дім, стіл, воду. Словом, ще

одна ніч у туристському таборі минула швидко. Адже Говерла так близько.

Табір розташований прямо в її хребтовому підніжжі, і воно особливе. Це суцільні зелені горби, всіяні смереками, самшитом, чорницями. Тож, як підете нашим маршрутом, готуйтеся, що постанете перед вибором – дивитися довкола, чи все ж таки

Хай там як, а від табору до вершини – година ходу. І це трофейні кроки.

Які відчуття на висоті 2061 метр? Відчуття шаленої втоми і кричущої радості. Радості від перемоги над собою і радості бачити таку красу навколо. А ще неодмінно ви відчуєте дійсно вселенську свободу. На верхівці, серед смарагдових, синіх,

під ноги, крокуючи до найвищого піку Чорногірського хребта Карпат, до Говерли. Її висота – 2061 метр над рівнем моря. До речі, назва «Говерла» походить від угорського «Hóvág», що значить «снігова гора». І це влучно, бо більшу частину року вона засніжена. Тільки в розпал літа її можна побачити без мантиї. Звучання «Говерла» виникло через помилку, допущену у військових мапах, тому що спочатку гора мала назву «Говірла».

і бузкових гряд надзвичайно вільно дихається. І хоч там завжди людно, вам ніхто в цю мить не заважає.

Позаду 30 виснажливих і неймовірно цікавих кілометрів, попереду – багато приємних, незабутніх спогадів. Ось воно, вистраждане, але чесне підкорення. До слова, рожеві кросівки залишилися неушкодженими і вже двічі побували на Говерлі.

Схочете повторити наше триденне сходження – стартуйте від села Кваси, це за 15 кілометрів від Рахова. Раджу йти компанією. Не забувайте про маркування, а ліпше – мандруйте в супроводі гіда. Спорядження можна взяти в оренду прямо на початку маршруту в ближніх курортних селах. Цьогоріч разом із командою «Tour de Ukraine» ми пройшли ще один маршрут, так названий «аматорський», хоча я би називала його красивіше, «сімейним». Старт починається від туристичної бази «Заросляк», що неподалік Ворохти. Усе сходження триватиме щонайбільше 3-4 години до вершини, таке підкорення Говерли під силу навіть дошкільнятам і загартованим пенсіонерам. Тож можна почати своє підкорення там і здійснити незабутню родинну вилазку.

Але попереджу вас одразу: матимете нестримне бажання лишитися серед гір бодай на добу. Дозвольте собі таку примху, Карпати віддають сповна. Бо наші Карпати – це не просто гори, вони – чиста природна магія. 📍

Gorgany
ЕКСПЕРТИ З ТУРИСТИЧНОГО СПОРЯДЖЕННЯ

ОДЯГ ТА СПОРЯДЖЕННЯ ДЛЯ ПОДОРОЖЕЙ

WWW.GORGANY.COM

← [YouTube] [Facebook] [Instagram] →

КИЇВ • ЛЬВІВ • ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
ТЕРНОПІЛЬ • ЧЕРНІВЦІ • РІВНЕ • ЖИТОМИР

У ПОШУКАХ ДАВНЬОРУСЬКОГО ВИШГОРОДА

Автор тексту:
Інна Косянчук
Журналістка, мандрівниця,
медіаексперт. Родом з села
Баландине на Черкащині.
Навчалася на факультеті
журналістики КНУ ім. Т.Г.
Шевченка. Працювала на
Херсонському обласному
радіо, в газеті «Урядовий
кур'єр», нині – в інформаційній
агенції «Погляд».

Автор фото:
Олександр Мальон
Родом з міста Канів,
Черкаської області. Навчався
у НТУУ «КПІ», магістр
електротехніки. Працює
провідним інженером НЕК
«Укренерго» у місті Вишгород.
Головне хобі – мандри
маловідомими місцями
України та фотографія.

Автор фото:
Ольга Думанська,
Родом з Хмельниччини, в
дитинстві переселилася до
Вишгорода. Навчалася на
факультеті журналістики
КНУ Т.Г. Шевченка. Працювала
фотокореспондентом
в друкованих виданнях.
Керівник гуртка
журналістики у ЦДТ
«Дивосвіт».

Коли до Вишгорода, міста неподалік Києва з тисячолітньою історією, приїжджають мандрівники, вони хочуть подивитись на артефакти давньоруських часів. Де ж місце поховання князів Бориса і Гліба? Де давні вали і рови? Де мури фортеці? Де княжі палати? Про це з подивом запитують шанувальники старовини, дивлячись на цілком сучасне місто, навіть не підозрюючи, що, можливо, стоять на стежці, якою ходили Ярослав Мудрий чи княгиня Ольга, і дивляться туди, де раніше кипіло життя гончарного посаду. Історія тут – на кожному кроці, але вона досі не була проявлена. Тепер же кожному мандрівнику, та й жителям Вишгорода, а серед них немало новоприбулих, історія відкриється завдяки встановленим на історико-культурних пам'ятках табличкам з QR-кодами. Вони встановлюються у межах реалізації проекту Вишгородського історико-культурного заповідника (ВІКЗ) «Історико-культурна спадщина Вишгородщини: QR-кодування, моніторинг, апробація й популяризація», який підтримує Український культурний фонд. Заплановано оснастити QR-кодами 22 визначні об'єкти Вишгорода та району.

КНЯЖИМИ СТЕЖКАМИ

Про історію Вишгорода можна розповідати нескінченно.

Про те, що понад триста років княже місто Вишгород, розташоване вище Києва і гирла Десни на високих кручах Дніпровського правобережжя, перша згадка про який під назвою «град Ольжин» сягає 946 року, відігравав важливу роль у житті Київської Русі.

Про те, що у часи Київської Русі місто було другим після Києва за своїм суспільно-політичним значенням – літописні дані свідчать, що стольним Київським князям спочатку присягав Київ, потім

– Вишгород, потім – інші міста за своєю чергою. Про те, що колись місто було потужним фортифікаційним центром, яке стримувало підступи до Києва з півночі й мало міцні оборонні споруди.

Про те, що це були володіння княгині Ольги, яка отримала Вишгород відповідно до її місця в княжій родині з правом на третину древлянської данини. Що це була резиденція київських князів – Олега, Ігоря, Святослава, Ярослава Мудрого, який тут працював над своєю «Руською правдою», а Володимир Мономах саме тут написав «Повчання дітям».

Про те, що тут були поховані Борис і Гліб, яких оголошено першими святими православного світу. Про те, що саме у Вишгороді знаходилась зна-

менита Вишгородська чудодійна ікона «Ніжності», яку християнський світ знає під іменем Володимирської Божої матері.

Про те, що Вишгород X-XII століть завдяки підходящим сортам місцевих глин був чи не найбільшим гончарним центром Київської Русі.

СЕЛО НЕ МІСТО

Продовжувати можна довго.

Та після зруйнування ханом Батием Вишгорода у 1240 році, він уже не зміг відродитися в колишній своїй величі, й до спорудження біля нього в 60-х роках минулого століття Київської ГЕС перебував у статусі нічим не примітного села.

художник Аліна Дудоногова

Хоча тут є й свій плюс. Вочевидь, завдяки тому, що ніхто не порушував унікальних ландшафтів, вони збереглися в тому вигляді, у якому були в давньоруські часи, і тепер ми можемо побродити княжими стежками, піднятися на Ольжину гору, яка залишилась фактично в такому ж вигляді, якою була в часи легендарної княгині.

QR-КОДИ: ЯК ЦЕ ПРАЦЮЄ

Через непрямої історії Вишгорода й через те, що міста, по суті, кілька віків не існувало, зараз нелегко зробити його туристичною перлиною Ки-

З ІСТОРІЇ ПИТАННЯ

QR-код (англ. Quick Response Code – код швидкого реагування) був розроблений у 1994 році для автомобільної промисловості, але завдяки можливості вмістити багато інформації уже в 2000-му році поширився й на інші галузі. Вперше використали QR-коди у музейній сфері у Великобританії, де у квітні 2011 року голова Вікімедіа Роджер Бамкін та консультант з мобільного інтернету Теренс Еден поєднали тексти Вікіпедії та експонати Музею і художньої галереї Дербі у проекті QRpedia. Гості галереї, зчитавши код, переходили на відповідну

Ольга Сумська тестує QR-коди під час презентації проекту

ївського Полісся. Та відтепер таємниці вишгородської історії допоможуть відкрити QR-коди біля визначних пам'яток.

Примітні жовті таблички з QR-кодами з'явилися на історичних пам'ятках Вишгорода, і тепер усі бажачі можуть дізнатись багато цікавого, завантаживши через цей код інформацію на свій телефон. Як це працює – тестували і учасники прес-конференції «Мандрівка у часі історичною Вишгородщиною», яка відбулася у Вишгороді з нагоди встановлення табличок з QR-кодами.

А працює це дуже просто: треба навести камеру смартфона на «квадрат» з кодом, й інформація завантажиться в телефон і поведе у цікавий світ історії. Якщо смартфон сучасний, у ньому вже встановлено сканер, програмне забезпечення на основі ОС Android – сканування відбувається автоматично. Але це доступно й тим, у кого в телефоні є камера, тільки спочатку треба скачати з інтернету і завантажити безкоштовну програму для зчитування кодів.

статтю у Вікіпедії, причому своєю рідною мовою – а вона зчитується автоматично з налаштувань смартфона.

Нині до системи QRpedia підключаються культурні установи по всьому світу, розміщуючи коди як на експонатах всередині музеїв, так і на архітектурних та археологічних комплексах, де вони доповнюють основну інформаційну табличку або схему. Туристи все охочіше користуються кодами.

В Україні QR-коди в туристичній сфері вперше офіційно було запроваджено у Львові. Правда, спочатку доводилось формувати культуру окремих верст населення, хулігани нищили таблички в центрі міста вважаючи, що вони псують вигляд, а міська влада разом з громадськістю та меценатами терпляче відновлювала. Далі й інші великі міста підхопили ідею QR-кодівання – Київ, Вінниця, Хмельницький... Ними активно користуються туристи та й місцеві жителі, які хочуть більше дізнатися про той чи інший об'єкт.

Собор Вишгородської Божої Матері

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МАЛОМУ МІСТІ

А ось для малих міст, а тим більше для сільської місцевості це поки що новинка. І саме цю новинку впроваджує у межах проекту «Історико-культурна спадщина Вишгородщини: QR-кодівання, моніторинг, апробація й популяризація» Вишгородський історико-культурний заповідник, який став одним з 74 переможців проектних заявок на конкурсну програму «Український культурний монітор» УКФ.

До речі, у Вишгороді відразу подбали про антивандальний захист, встановивши таблички з алюмінієвого композитного матеріалу із захисним шаром з акрилу.

«Для малих територій, зокрема для Вишгородського району, це справжнє відкриття. Адже багата історико-археологічна спадщина міста, на жаль, не проявлена зовні. Без візуального підтвердження важко щось пояснити. Тому ми колегіально вирішили, що впровадження нових технологій, встановлення QR-кодів на знакових об'єктах надасть Вишгороду нового поступу в залученні молоді, в зацікавленості туристів. Окрім пам'яток у Вишгороді, QR-кодами будуть оснащені також кілька знакових об'єктів у районі. Це Історичний парк Межигір'я, Межигірський Спасо-Преображенський монастир тощо», - зауважила директор ВІКЗ, кандидат історичних наук Влада Литовченко.

Проект підтримала і влада Вишгородського району та Київської області.

ДВІ МЕТИ ОДНОГО ПРОЕКТУ

Ще одна унікальність цього проекту в тому, що вперше в Україні буде здійснено моніторинг ефективності впровадження QR-кодів на історичних пам'ятках. Бо досі коди встановлювали, але ніхто не цікавився, чи вони вміщують саме ту інформацію, яка потрібна туристам.

«Так, проект має дві основні мети, – каже завідувач Історичного музею ВІКЗ Дмитро Шевченко. – Перша – це проявлення пам'яток історико-культурної спадщини Вишгорода в сучасному урбанізованому середовищі, тобто поєднання сучасного Вишгорода і Вишгорода історичного, аби зробити місто цікавим для городян і туристів. І друга – дати нашим колегам-музейникам основу для запровадження подібних проектів. Під час формування нашої ідеї, шляхів її реалізації я чув багато думок: від «круто, це треба робити» до «та навіщо, воно не потрібне, людям не цікаве». Я не міг ні з ким сперечатися. Бо ми ще не маємо об'єктивних підтверджених даних –наскільки актуальні ці технології для нас, для нашого суспільства. Цим проектом намагаємось вибудувати насамперед певний еталон, від якого можна відштовхуватися у використанні інноваційних технологій. А потім, використовуючи його як основу, далі коригувати, розвивати і пропонувати колегам для застосування. То ж приїжджайте у Вишгород, тестуйте QR-коди і діліться з нами своїми враженнями і від міста, і від того, як працює система. Для нас це дуже важливо».

Отож, давайте протестуємо QR-коди і на сторінках нашого журналу. 📍

Залишки житлових та господарських будівель, гончарний горн XI ст. (вул. Межигірського Спаса, 11-13, м. Вишгород).

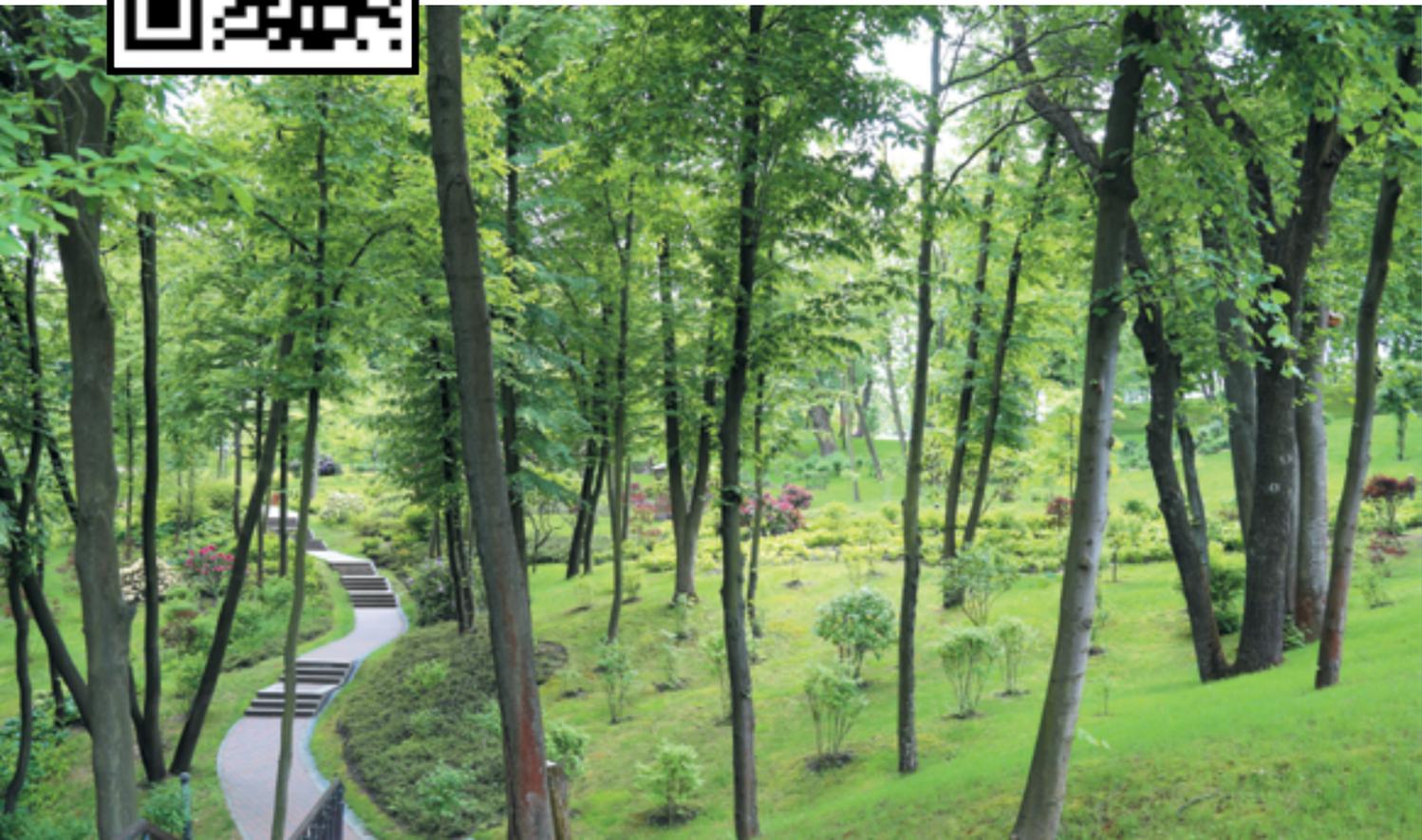
“Дзвонкова криниця” (с. Нові Петрівці)

Історичний парк “Межигір’я” (с. Нові Петрівці)

Затоплені села Київського Полісся XX ст. (Набережна м. Вишгорода).

Музей давньоруського гончарства (вул. Межигірського Спаса, 11, м. Вишгород).

Набережна Київського водосховища (м. Вишгород).

На пагорбі церква Бориса і Гліба.

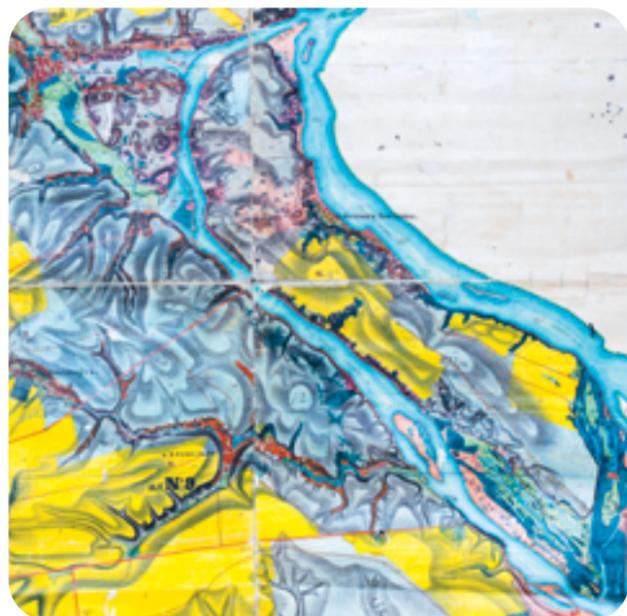
Земська школа.

ЗАБУТА ХОРТИЦЯ

Автор тексту та фото: Олег Власов.
Запоріжжя. Навчався на історичному факультеті Запорізького національного університету. Працював у Запорізькому обласному краєзнавчому музеї, а нині – в Національному заповіднику «Хортиця». Займається вивченням та популяризацією минулого острова Хортиці, історичної географії й туризму на Дніпровських порогах. У вільний час подорожує.

Фрагмент «Плану дачі колонії Хортиці...» 1867 року

З тих пір, як побачила світ повість Гоголя «Тарас Бульба», на дніпровський острів Хортицю зачастили представники освіченої публіки. Літнього ранку 1843 року мешканець лівобережного села Вознесенівки Роман Булат привіз сюди інтелігента з Петербургу, який розмовляв українською. Той пристрасно бажав побачити Січ, котра, як писав Микола Васильович, начебто стояла тут. Проте дійсність не мала нічого спільного зі сподіваннями романтика. Між давніх земляних укріплень – лани та городи з кавунами й картоплею, на березі – село з однакових будинків під високими двосхилими дахами, в яких живуть небалакучі люди у темному вбранні західного крою. Вони спілкуються дивною мовою, схожою на німецьку, й нічого не знають про Січ... Проблукавши кілька днів уздовж прекрасних берегів Дніпра, розчарований гість (а він був художником) не зробив жодного малюнку, а згодом написав у вірші: «І на Січі мудрий німець картопельку садить, а ви її купуєте, їсте на здоров'я та славите Запорожжя...». Звали його Тарас Шевченко.

Минуло сто років, і восени 1943-го, під час Другої світової війни, останні «німці» покинули наш край. Пам'ять про них була похована під товстим шаром брехні, а пропаганда зліпила образ чужинців, які «ходили по Хортицькій землі з холодними серцями і знищували її багатства жорстокими руками». Хто ж вони насправді?

Далекого 1536-го року в Нідерландах священик Менно Сімонс зрікся католицизму й пристав до протестантської громади «хрещених по вірі». Проповідь його була настільки палкою, що незабаром послідовників почали називати менонітами. Їхні принципи – хрещення у дорослому віці, відмова від присяги, а головне – пацифізм і небажання служити у війську – викликали криваві репресії.

художник Аліна Дудогова

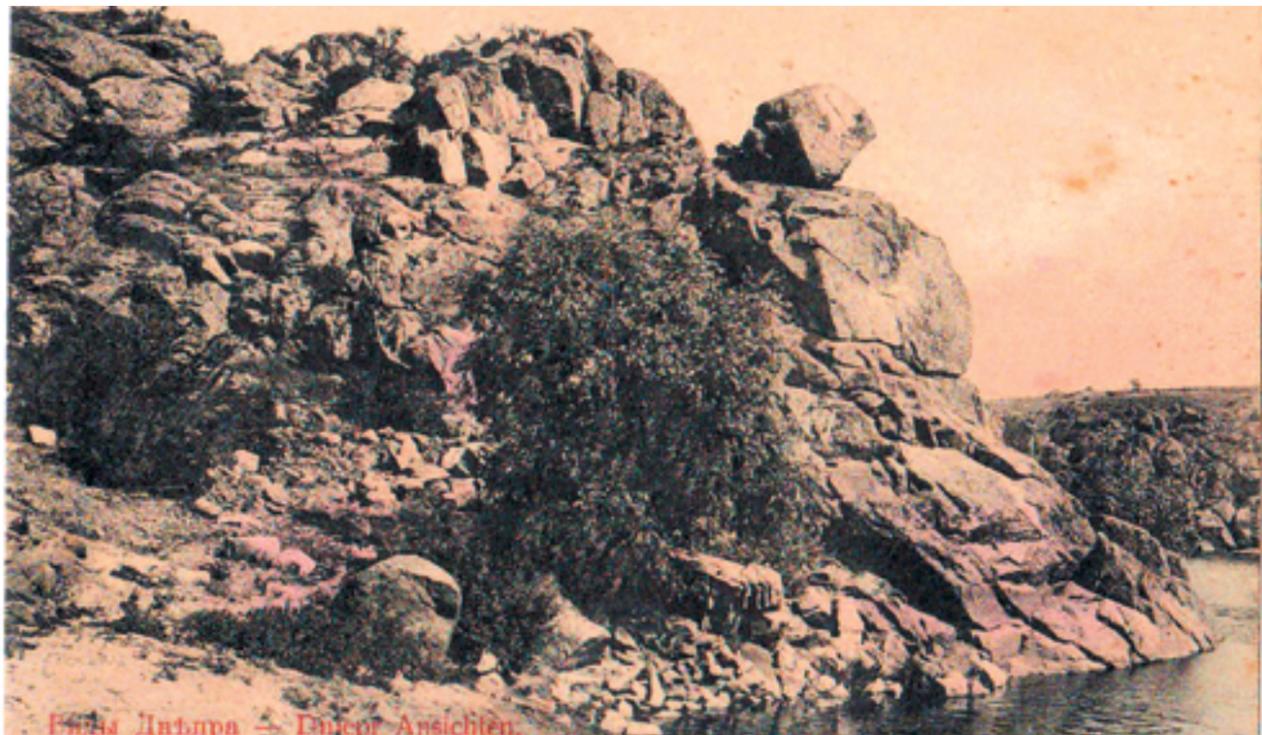

Тому вже у середині XVI століття багато менонітів, фламандців та фризів вимушені були емігрувати в околиці міста Данціг, у Польське королівство. Наприкінці XVIII століття Річ Посполита занепадала. Не бажуючи опинитися під владою Пруссії, меноніти скористалися пропозицією уряду Російської імперії та в 1789 році прибули в Україну. На той час їхньою літературною мовою вже стала німецька (тому й «німці»). Розмовна ж, «платська», мала багато м'яких звуків і нідерландських елементів.

Центром колонії менонітів стало село Хортиця на правому допливі Дніпра, річці Верхня Хортиця. Серед решти 17-ти сіл був і Острів Хортиця, розташований... зрозуміло де. Село залишалося менонітським до 1916 року, коли «німців» буквально примусили продати острів місту Олександрівську (Запоріжжю). Незабаром в історії Хортиці була навмисне утворена велика, 127-річна діра, ріденько залатана візитами кількох видатних особистостей.

Старий Дніпро. За рікою, на правому березі – колишні землі села Розенталь.

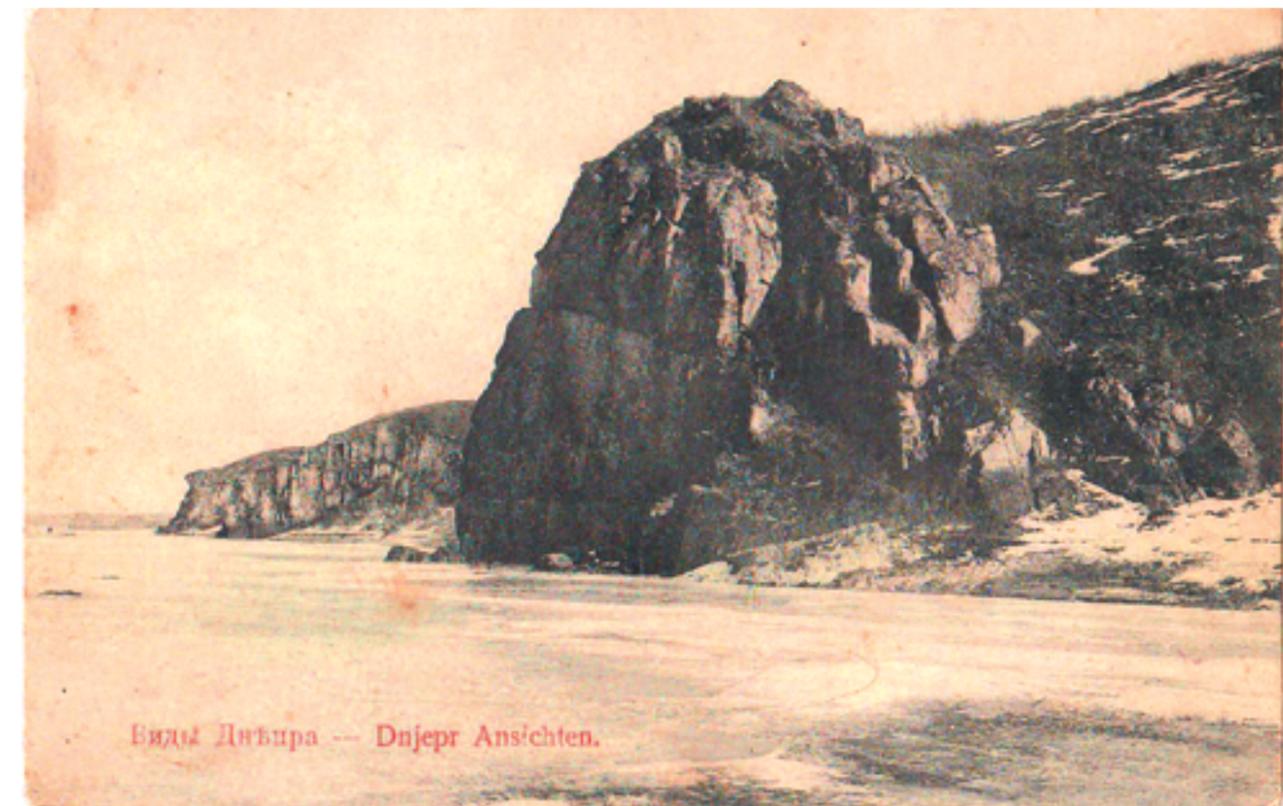
Скеля на правому березі Старого Дніпра, поряд із поромним перевозом на острів. Поштівка початку ХХ століття.

Так виглядали скелі Стовпи понад 100 років тому. Одну зі скель, схожу на циклопічне крісло, буйна уява імперських міфотворців у ХІХ столітті пов'язала з Катериною ІІ. Тут вона, буцімто, пила чай із князем Григорієм Потьомкіним, що володів Хортицею до менонітів.

Пором на березі поряд із гирлом балки Fährlecht (Перевізка) на поштівці початку ХХ століття. Саме на цьому місці вперше ступали на острів художник Ілля Рєпін, письменник Іван Бунін, журналіст-германофоб Александр Палтов і ще багато освічених романтиків...

Старий Дніпро на поштівці початку ХХ століття.

Менонітське село Острів Хортиця на поштівці початку ХХ століття.

Знаменитий Великий (Віковий, Запорізький) дуб. Коли у 1908 році була зроблена ця світлина, поряд жив колоніст Арон Гарднер.

Але самі меноніти, навіть на еміграції в Америці, нічого не забули. Під час так званої «Васпи» (традиційного пиття кави о четвертій годині дня) старі, народжені в Україні, казали молодим: «Що ви знаєте про каву? Справжня кавка тільки та, що зварена на Дніпровій воді!». «Нірра» – так називали вони нашу ріку. Для них вона мала міфологічні масштаби, міцно увійшла в традиції та фольклор. Саме слово «Дніпро» стало синонімом ріки в цілому і навіть дієсловом: пароплав «дніпрує» уздовж Хортиці, немовля «піддніприло» пелюшки. Острів неофіційно іменувався Камре або Grosse Kampe (Великий Кампе). Ця назва, як і деякі інші, була принесена з Прибалтики. «Кампи» – це маленькі острівці чи так звані «вердери», що утворювалися у дельті Вісли після дренавання, яке проводили там меноніти.

Зовсім небагато слідів залишилися на хортицькій землі від «камперів» – мешканців Кампу. Підіть на берег Нового або, як називали його меноніти, Великого Дніпра, тобто лівого рукава ріки. На скелях ви помітите вибиті якорі – символи менонітства. Південніше колишнього села побачите брилу з недоробленим великим жорном. Це надважлива річ у господарстві колоніста. На день народження меноніти бажали один одному не здоров'я, а власного млина. Із найстарішого села залишився тільки один цегляний будинок, де колись жила родина Герхарда Янцена. На фронтоні дата «1914», коли відбувся капітальний ремонт після пожежі. Її влаштував наймит господаря, москвин Ананій, аби приховати грабунок. Того спіймали, та відпустили дуже скоро – мабуть, перед початком війни па-

лити «німецьке» майно – не такий вже й злочин...

На південь від будинку – гирло великої балки з давніми дубами. Це чи не єдині на острові живі свідки далеких часів, збережені завдяки близькості села. Решта вікових дерев були безкарно знищені наприкінці ХІХ століття «добрими сусідами» з Вознесенівки. Українська назва балки – Ганівка, менонітська – Хьопнерслехт. Поряд колись стояла хата депутата Якоба Хьопнера – одного з керівників колонізації. Серед сотень сучасних надгробків кладовища над балкою ви знайдете й менонітські. Та Хьопнерового вже нема: його, разом із великим обеліском, встановленим на честь сторіччя переселення, ще у 1972 році відвезли до Канади й тим врятували від запланованого комуністами знищення. Тепер пам'ятники стоять у «Селищі менонітської спадщини» під Вінніпегом. Залишилася на місці могила Хелени Гільдебранд – дочки Якоба, матері дев'ятох дітей. Червневої ночі 1833 року жінка, перебуваючи в сомнамбулічному стані, вийшла з дому, піднялася стежкою на прибережну Гроссе Штайн (Велику Скелю), впала у Дніпро і втопилася. Згодом кілька колоністів розповіли про зустрічі з привидами на вулицях села. Це був, до речі, перший та останній такий випадок: забобони зовсім не властиві менонітам.

Недалеко від фатальної скелі стояла школа, де щонеділі відбувалися богослужіння, адже молитовного будинку в селі не було. Тутешній вчитель Якоб Купп проводив екскурсії істориком Дмитру Яворницькому, спілкувався з етнографом Яковом Новицьким, ходив з ним на баштан, де росли знамениті на всю імперію острів-хортицькі кавуни.

Скелі Три Стовпи сьогодні мають вигляд острівців між Хортицею та Дніпрогесом. В минулому ж вони були початком великого острова, поєднуючись із ним піщаною косою. Острів'яни звали їх «Ноге Тог» – Висока Брама.

Колишня школа для дівчаток у правобережному селі Розенталь сьогодні є одною з найцікавіших архітектурних пам'яток Запоріжжя. Тепер тут школа № 81.

вчительська семінарія, шпиталь заводу Леппа й Вальмана, гуртожитки робітників...

За околицею – крута петля залізничної дамби. Там, де вона перетинає кілька вибалок, зроблені стрункі височезні тунелі – щоби могла пройти гарба, навантажена горою сіна. Гранітна кладка тут наче новенька, але їй насправді понад 115 років! Десь поряд, на крутих схилах, у 1907 році молоді хлопці Корнеліус Гільдебранд, Петер Унрау та Гейнріх Пленнерт розганяли свій планер «НУР» – можливо, перший в Україні. Хто сьогодні про це пам'ятає?

Нижче залізничної петлі починається струмок – один з витоків річки Верхня Хортиця. Колоністи-піонери називали її «Наш Йордан». Біля струмка стоїть знаменитий 700-річний Запорізький дуб, збережений свого часу завдяки Хортицькому товариству охоронців природи. Ця перша у Східній Європі громадська природоохоронна організація була заснована у 1910 році, а розігнана під час війни – у 1915-му, коли країну охопила германофобська істерія. Ще не так давно Запорізький дуб був одною з головних туристичних цікавинок обласного центру. Кого тільки не

Сторож баштану, нащадок запорожців дід Василь Нагірний з Олександрівська, розповідав: «На Хортиці багато скарбів, тільки всі вони закліті. Від цього закліта й уся земля на острові»...

Хочете потрапити до «менонітської столиці»? Вона поряд, на правому березі Дніпра. У поглинених Запоріжжям селах Хортиця та Розенталь побачите чимало пам'яток старовини: багато житлових будинків, незвичної, «західної», архітектури жіноча гімназія, перший в окрузі дитсадок Катерини Вальман, садиба фабриканта Генріха Діка,

Садиба острів-хортичанина Якоба Гільдебранда у 1830-і роки. Мініатюра кінця XIX століття з рукопису «Наш життєпис» авторства його сина Корнеліуса Гільдебранда – завзятого краєзнавця й дуже успішного бізнесмена.

Якоб Гільдебранд із синами збирає врожай на острові Хортиці у 1840-і роки. Мініатюра кінця XIX століття з рукопису «Наш життєпис».

садовили під його гіллям радянські міфотворці: Богдана Хмельницького та Івана Сірка, Александра Пушкіна і Тараса Шевченка, Нестора Махна й Адольфа Гітлера... Але правда в іншому.

Меноніти називали його Віковим або Великим дубом. Цей «справжній свідок славного минулого Хортиці» завжди викликав їхнє захоплення, був осередком сільського життя – тут проходили зустрічі, пікніки, великі сімейні свята й весілля. Сьогодні ж у свідомості розкиданих по всьому світу нащадків українських менонітів із ним асоціюється саме поняття власної історії. У ній він є найвідомішим деревом. Можливо, наш дуб доживає останні роки – залишилась одна зелена гілка.

Проте за океаном, особливо у Канаді й США, ростуть десятки, якщо не сотні його дітей та внуків. Ці молоденькі деревця сприймають, як справжні реліквії, встановлюють біля них меморіальні дошки з розлогими урочистими написами. Й не тільки це. Пам'ять про минуле зберігають багато «українських» назв, серед яких чимало Хортиць: по одній – у Мексиці та на Алтаї, на заході Сибіру та півдні Уралу, а в Канаді й Парагваї – по чотири! Та перша, справжня Хортиця, одна, й вона зовсім поряд.

P.S. Якщо хтось із шановних читачів потрапить на Хортицю, не намагайтеся питати у місцевих менонітські назви – вони геть забуті.

Одна з багатьох балок в околицях Верхньої Хортиці. Колись вона називалася Ketellecht – Казан-балка.

ВСЯ СІЛЬ ДРОГОБИЧА

Автор тексту:

Оксана Бунда.
Народилася в Бориславі.
Виросла та проживає у
Дрогобичі. Навчалася на
геологічному факультеті
Львівського університету,
геохімік. З 1980 року працює
на Дрогобицькій солеварні.
Технолог.

Автор фото: Віталій Горбуленко.

Герб Дрогобича

Нову рубрику про технології виробництва ми розпочнемо з продукту, без якого життя втрачає смак...

Сіль видобувають різними способами. Найпоширеніший видобуток кам'яної солі – із надр землі. Також можна добувати осадову та самоосадову із морів і солоних озер або ж... виварювати із розсолів.

Власне, останнім способом видобувається сіль у Дрогобичі. Там знаходиться найстаріша в Україні солеварня (та й загалом, це найстаріше постійно діюче підприємство країни). І хоча масштаби видобутку не ті, що колись, і сам стан заводу критичний, зате якість продукції відчутна! Гадаєте, вся сіль однакова? Спробуйте дрогобицьку!

Дрогобицька солеварня розпочала свою роботу щонайменше з XIII століття, а, можливо, й раніше. Принаймні, автор Києво-Печерського патерика в 1097 році записав, що як тільки припинився довіз солі з Галицької та Перемишлянської земель, то «не бисть солі по всій Руській землі». В останні десятиріччя існування Галицько-Волинського князівства Дрогобич став одним із найбагатших міст. Найдавніша його частина лежала навколо джерел сировиці – природних розсолів шахти №1 і шахти №2.

Згодом солеварня перейшла під контроль польських королів (у XIV-XV століттях її орендували італійські купці). У 1772 році територія потрапила під австрійську владу, солеварня розвивалася, продукція постачалася у європейські країни. За радянської влади об'єми виробництва розширили, ропу для солеварні видобували й за межами міста.

Сьогодні солеварня – це державне підприємство «Солевиварювальний Дрогобицький завод».

Технологія видобутку солі у Дрогобичі незмінна з XIII століття.

Наразі тут працює одна шахта – №1 (Королівська). Дуже символічне розташування шурфа. Якщо з'єднати лінією місцеву Церкву святого Юра із Церквою Воздвиження Чесного Хреста, то, виявляється, розсіл тече перпендикулярно цій лінії, утворюючи живий хрест. На шахті зображено два схрещених молота, що символізують девіз геологів – *Mente et malleo* (розумом і молотком).

Шурф, звідки викачують розсіл, введений в експлуатацію ще в 1473 році. Його поперечний розріз – 3,5 на 2,5 метри, глибина – 48 метрів. Усе кріплення дерев'яне, викладене дубовими брусками, які добре збереглися, адже завдяки солі дерево консервується.

Колись розсіл із дна шурфа піднімали відрами вручну або ж використовуючи силу коней та волів. А в 1966 році встановили верстат-качалку, який приводив у дію насос. З 2014 року розсіл викачується за допомогою заглибного електронасоса. Дебіт шурфа – 55 м³/добу. Середня мінералізація розсолу – 300 грам/літр.

Розсіл за допомогою насоса подається по розсолпроводу в дерев'яні розсолзбірники (побудовані в 1873-1878 роках).

Дерев'яні збірники слугують для фільтрації розсолу, очищення від нерозчинного залишку. Під дією гравітації нерозчинний залишок осідає на дно, а чистий розсіл надходить на виварювання.

А мільйони років тому (неогенова фаза галогенезу) тут було Міоценьське море і переважав аридний клімат. Коли вирости гори Карпати, море відійшло, утворився Передкарпатський прогин, в надрах якого залягають поклади кам'яної солі. Природні розсоли утворюються в зв'язку з розчиненням соленосних порід прісними водами, які інфільтруються із четвертинних відкладів. Накопичення та циркуляція розсолів відбувається в межах порід гіпсоглиняної «шапки», фільтраційні властивості якої дуже малі, внаслідок чого процеси розчинення солі відбуваються повільно і на великих площах.

Мінерал NaCl із грецької має назву галіт («hals»). За однією з версій, від цього слова походить назва регіону Галичина. Римляни вживали слово «sal», звідки пішло слов'янське «сіль-соль». Це єдиний мінерал, який люди споживають із надр.

Деякий час для виварювання солі використовували газ як паливо. Але через його високу вартість довелося перейти до автентики, тож зараз тут палять дровами.

Випарні установки складаються з черенів, які нагадують ванну чотирикутної форми, зварену з листової сталі товщиною 8-10 міліметрів. Висота бортів кожного череня сягає 70 сантиметрів, довжина – 3 метри і ширина має 2 метри. Заповнюється розсоллом на 40 сантиметрів. Нагрівається до 106 градусів.

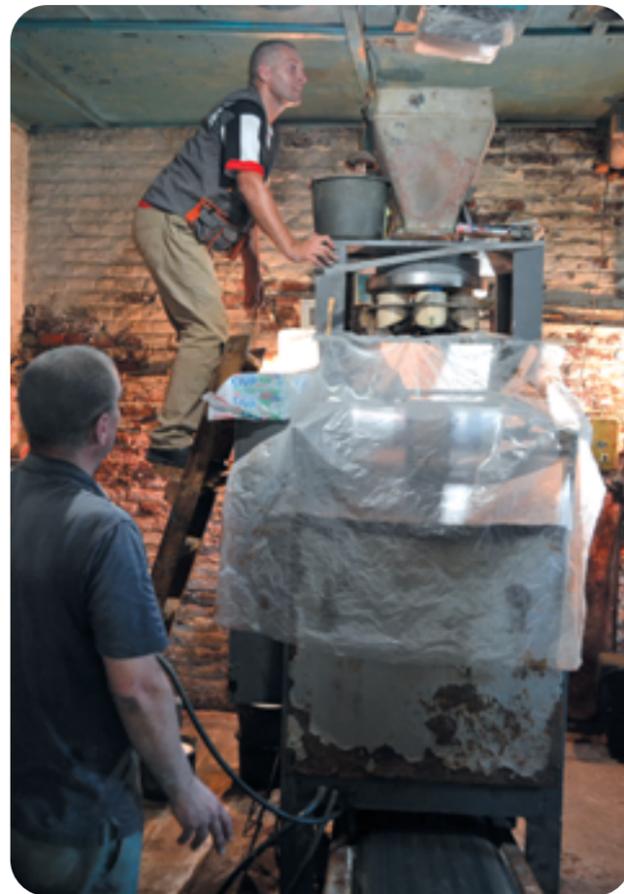
Нині в солеварні у дві зміни працює 28 чоловік. Вони видобувають 600-700 кілограмів солі на добу. Окрім того, підприємство ще продає розсіл. Також проводяться екскурсії. Це дозволяє триматися на плаву, але зовсім не вистачає коштів для ремонту, якого потребують практично усі приміщення. Якщо дерев'яні конструкції під дією солі закам'яніли, то залізні навпаки – поіржавіли. На шахті протікає дах, необхідне перекриття, а також заміна крокви... Оскільки підприємство державне й належить до сфери управління Міністерства розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України, з нього знімаються чималі податки, але воно не має права вигравати гранти, отримувати інвестиції ззовні. За словами очільників Дрогобича, якби підприємство підпорядковувалося місту, було б значно простіше знайти кошти для реставрації. Інший шлях – приватизація, однак це ризикована справа, бо доля підприємства залежатиме від бажання власника, тому громадськість виступає проти. Доцільніше тут зробити діючий музей під відкритим небом, де, окрім демонстрації виробничого процесу, пропонувати бальнеологічні процедури. Дрогобич не може залишитися без солеварні. Навіть на гербі міста зображена сіль.

При випаровуванні пропорція часток солі та води змінюється, сіль починає кристалізуватись, осідати на дно. Її згрібають на поріг, щоб підсушити.

Потім сіль подають на центрифугу і в сушильний барабан.

Тут відбувається фасування солі

Пакують висушену сіль в поліетиленові пакети вагою 750 грам. Продається вона у Львівській області.

На території заводу можна придбати й сувенірні пакуночки солі. 🧂

ДРАКОНИ ПАЛЕОЗОЙСЬКИХ МОРІВ

Автор тексту:
Ігор Касіяник.
Кам'янець-Подільський.
Викладач кафедри географії
К-ПНУ ім. Івана Огієнка,
дослідник-палеонтолог.

Автор фото:
Владислав Гарбар.
Кам'янець-Подільський.
Викладач кафедри географії
К-ПНУ імені Івана Огієнка,
фотограф.

Морські скорпіони – одні з найвідоміших палеонтологічних символів поряд з динозаврами, мамонтами та амонітами. Схожі на крила кінцівки, видовжене тіло з шипом на хвості, аналогічний до польоту рух у товщі води – все це навіює асоціації з міфічними драконами...

У вітчизняній науковій традиції цих вимерлих скам'янілих членистоногих хижаків називають ракоскорпіонами. Міжнародна наукова назва Евриптериди з'явилася завдяки формі плавальних кінцівок (еври – широке, прерус – крило).

За період існування (від кембрійського до пермського періоду) ракоскорпіони поступово освоювали середовище від глибоководних морів до прісноводних водойм. Коли на глибині сильними конкурентами ракоскорпіонів стали хижі головоногі молюски, тварини масово поширилися на пересихаючому мілководді (лагуні та дельти річок). Саме вони вважаються першими підкорювачами суходолу та предками сучасних скорпіонів, павуків і багатоніжок.

Масові залишки решток евриптеридів зустрічаються на території Європи і Північної Америки у відкладах силурійського часу та раннього девону (427-410 мільйонів років тому). Однак у будь-якому «камені» їх просто так не знайдеш. Вони зосереджені у конкретній геологічній формації порід

(найчастіше в одному шарі), що відповідає сприятливим умовам для існування (або захоронення). Такий шар може прослідковуватися на величезних відстанях, де збереглися «потрібні» відклади. Найбільші місцезнаходження ракоскорпіонів – формація Філдерс-Грін в штаті Нью-Йорк (США), у формаціях Роотсікуль на однойменному острові в Балтійському морі (Естонія), а також в Україні на території Поділля (Баговицька формація).

Типовим силурійським ракоскорпіоном у Європі є евриптерус тетрагонофталмус (великокрил чотиристоронньоокий). Це відносно невеликі тварини – завдовжки до 60-ти, а переважно 10-15 сантиметрів. Мешкали в умовах солоних лагун. Їх міцні панцирі добре зберігаються у відкладах, в окремих випадках знаходяться майже повністю цілі екземпляри.

Масове скупчення решток евриптеридів у одному шарі, при повній відсутності в сусідніх, здавалося б, ідентичних за будовою, є загадкою для науковців. Щоб це пояснити, сформульовано декілька гіпотез: «загибель після масового відкладання яєць», «масова линька», «різке відступання моря та за-

гибель на суші», «викид на сушу хвилю цунамі», «сірководневий замор» тощо. На користь кожної гіпотези є серйозні аргументи, але жодна не має 100% підтвердження. Скупчення панцирів подільських ракоскорпіонів спостерігається у виявках на поверхні породи з вираженим відвідним каналом

(схоже на міліючу калюжу після різкого скиду води у водосховищі або ставку, де приречені риби доживають останні миті).

У ранньому девоні Поділля великокрили вже не зустрічаються. Натомість масово з'являються фрагменти покриттів їх гігантських (завдовжки до 2 метрів) родичів Птериготидів. Їх рештки поширені також і в силурійських відкладах лагун, зокрема

привертають увагу уламки клешень (хеліцер) та шкірних покривів, схожих до риб'ячої луски. Аналогічні речі характерні і для вище згаданої території США. Це був другий короткий пік володарювання ракоскорпіонів, після чого у водному середовищі їх почали витіснити панцирні риби.

Сьогодні скам'янілості ракоскорпіонів є гордістю багатьох музеїв та приватних колекцій світу. У США є декілька спеціалізованих експозицій, присвячених виключно їм. Зразки подільських евриптеридів можна оглянути у Кам'янці-Подільському, в музейній експозиції НПП «Подільські Товтри» та в навчальній колекції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ракоскорпіони є свідками тектонічної інтеграції американського та європейського світів, а також прикладом швидкоплинності успіху. 🌱

ЗМІІНА ДАЙВІНГ-РИБАЛКА

Автор тексту і фото:
Мар'ян Тарасенко.
Кам'янець-Подільський.
Кандидат біологічних
наук, зоолог. Викладач
К-ПНУ імені Івана
Огієнка.

Українцям поталанило з мешканцями дикої природи, які трапляються під час мандрівок країною, – серед них небагато загрозливих видів. Ось, до прикладу, в Україні проживає всього 11 видів змій, з яких отруйними є лише три види гадюк: гадюка звичайна, гадюка степова та гадюка Нікольського. Всі інші, а це вужі та полози, – цілком безпечні.

Наша розповідь про одну з неотруйних змій нашої країни, яка досить часто, через незнання та сталі хибні стереотипи, страждає від людини. Її називають по різному: шаховою змією, водяною гадюкою, хоча це – лише вуж водяний *Natrix tessellate L.*

В більшості українців склалась думка, що вуж – це змія, яка має позаду голови, на потилиці, дві жовті плями. Це судження вірне лише стосовно вужа звичайного *Natrix natrix L.* і в жодному разі не стосується вужа водяного. Забарвлення верхньої частини тіла в останнього оливкове різних відтінків (це допомагає плазуну маскуватись на дні водойм під час чатування на здобич), інколи

до темного. Також на спині проглядаються смужки, які формують ледь помітний шаховий візерунок. Ще одна відмінність вужа від гадюки (вона характерна для всіх неотруйних змій нашої фауни) – це кругла зіниця ока. Ну і третя відмінність вужів від гадюк – довгий хвіст, який становить до 1/3 довжини тіла.

Вуж водяний поширений по всій території України в лісостеповій та степовій зонах. Його місця проживання тісно пов'язані з водоймами (річками, ставками, озерами, лиманами, узбережжям морів), оскільки водяний вуж є виключно рибоїдною змією. Полює він на рибу в світлу пору доби, а вночі ховається в щілинах скель та серед густої рослинності неподалік водойм. Вуж водяний полює виключно на живу рибу. Для цього він пірнає під воду та вишукує здобич під камінням, або ж чатує на неї, виставивши з підводної схованки голову, як перископ. Впіймавши рибу, плазун вибирається з води на суходіл, де вправними рухами вперед розвертає здобич головою до себе, а потім заковтує її цілком. Здобиччю водяного вужа в Дністрі

та його притоках є окунь річковий, бичок-кругляк, бичок-бабка, вівсянка. Рибалки неодноразово помічали, що вуж водяний пробирається в садки з впійманою рибою та цупить її звідти.

Активний вуж водяний упродовж всього теплого періоду – з березня по листопад. У квітні, коли плазуни виходять з місць зимівлі, у них відбувається парування. Самка відкладає в червні-липні 5-18 яєць, а в серпні-вересні з'являються молоді особини.

Природними ворогами вужа водяного є переважно птахи, що полюють на нього на мілководді – лелека білий та чапля сіра. Вуж водяний є видом, який потребує охорони його самого та місць його проживання й розмноження. Цей вид включено до II Додатку Бернської конвенції. Вид є важливою складовою водних та навколводних екосистем, оскільки живиться мілкою чисельною рибою, яка зазвичай шкодить рибному господарству, поїдаючи ікру та молодь промислових риб. Також вуж водяний є цікавим об'єктом для спостережень під час його полювання. 📍

КОРОЛІВСЬКА ЗДОБИЧ

Пішов дід по гриби,
Баба по опеньки.
Баба свої поварила,
Дід поїв сиренькі.

Автор тексту і фото:
Зінаїда Косинська.
Родом з Полісся, дитячі роки
минули в селищі Іршанськ
Хорошівського району
Житомирської області.
Навчалася на геологічному
факультеті Київського
Державного Університету
імені Т.Г. Шевченка,
деякий час працювала
там же викладачем.
Дослідниця грибів,
започаткувала книжкову
серію «У світі грибів із
Зінаїдою Косинською».
Уже надруковані книги:
«Болети» та «Мухомори,
парасолі, печериці», у
планах ще декілька.

Опеньки – одні з найвідоміших у нас грибів. Навіть у народній творчості оспівані. Причому, цілком правильно баба робила, що їх варила, бо справжні осінні опеньки у сирому стані часто токсичні й обов'язково потребують відварювання, особливо ті, що ростуть у хвойному лісі.

А от про королівського опенька чули далеко не всі, а бачили – ще менше.

Взагалі королівськими опеньками називають два види лускаток-фоліот (останнє – латинізована назва роду – Pholiota). Один вид – лускатка звичайна (Pholiota squarrosa) – отримав таку назву лише за великий розмір і зростання, часто великими групами, на мертвій деревині листяних порід. Лускатка звичайна дещо гірка й під час відварювання виділяє неприємний запах, але опісля вживається в їжу у смаженому, маринованому і солоному вигляді.

Дійсно королівським опеньком я готова визнати лише лускатку золотисту (Pholiota aurivella), яка також зростає на пеньках, лежачих колодах і мертвих стовбурах дерев листяних порід. За формою вона нагадує лускатку звичайну, проте вигідно відрізняється від неї яскравим золотим кольором і м'яким смаком. До речі, гриб навіть в маринаді зберігає яскравий колір шапинки.

Середній діаметр шапинок – 5-10 сантиметрів, хоча трапляються й більші. За вологої погоди вони слизькі й блискучі, з підсиханням і в поважному віці стають матовими. На поверхні шапинки має цегляно-червонуваті або коричнюваті луски (більш бляклі у підсохлих і старих грибів). З обсиханням шапинки луски наче зменшуються, у старих грибів у дощову погоду можуть бути цілком змиті.

Пластинки під шапинкою у дуже молодих грибів запнуті волокнистим кільцевим велумом, тобто їх не видно. Оскільки тканина велума міцніше тримається краю шапинки, то згодом вона тороч-

кою-облямівкою повисає на краю, підсихає і зникає. На щічках пластинок дозрівають спори, які в скупченні мають коричневий колір. Тому пластинки близького до зрілості гриба коричнюваті.

бука та інших листяних порід, починаючи з другої половини вересня. Якщо осінь волога, затяжна, без тривалих заморозків, то їх ще можна зустріти в листопаді і навіть в грудні. Після того, як ви зріжете королівський опеньок, за сприятливих умов, нове покоління виросте за місяць.

Молоді королівські опеньки – хороша здобич грибника, але вони трохи мстиві – забруднюють слизом руки та інші гриби в кошику. Тому варто їх відокремлювати.

Існують й інші види лускаток зі своїми відмінностями. Скажімо, у лускати вогняної колір поверхні шапинки яскравіший, ніж луски.

Дізнатися більше про гриби можна із моїх авторських книг. Вдалих походів! 🍄

Жовта або коричнювата ніжка входить у шапинку по центру. Часто лускатка золотиста росте з вертикальної площини стоячого стовбура, тоді ніжка спочатку відносить шапинку вбік, а тоді вгору. Ніжка теж покрита золотистими лусочками. Вона доволі жорстка, тож у їжу не використовується.

Лускатки зустрічаються по всій Україні, однак найбільш поширені у зоні Полісся. В південних областях можуть проростати в долинах річок. Ростуть групами на стовбурах і пеньках тополі, берези,

Zruchno.Travel

Найбільший туристичний портал

Національний туристичний портал Zruchno.Travel має найбільшу базу туристичних об'єктів України, календар цікавих подій та власну систему онлайн продажу турів та екскурсій країною від провідних українських туроператорів. Щодня портал розповідає про новини туризму, публікує туристичні огляди та інтерв'ю із зірковими мандрівниками, а крім того також щотижня пропонує актуальні ідеї для подорожей на вихідні.

«52 вихідні» від Zruchno.Travel: ідеї для подорожі на вихідні

Гарячі фестивалі молодого вина пізно восени, засніжені природні парки на початку зими, колоритні етнографічні свята під час новорічно-різдвяних свят – в будь-яку пору року можна знайти гарний привід для подорожі на вихідні. Проект «52 вихідні» від Національного туристичного порталу Zruchno.Travel пропонує актуальні ідеї для подорожі на кожен тиждень.

ОЖИЛА ІСТОРІЯ ДАВНЬОЇ РУСІ

Вікенд 2-3 листопада

Куди: Київська обл., с. Копачів

Побачити на власні очі, яким було середньовічне життя у Київському князівстві, дає можливість розважально-історичний комплекс «Парк Київська Русь», що за 50 км від центру столиці. Майже щовихідних серед дерев'яних стін реконструйованого київського дитинця влаштовують шоу-програми та святкування. Та якщо лицарські турніри вже стали звичними, то на початку листопада на арені парку можна побачити справді унікальну подію – Міжнародний фестиваль кінних бойових мистецтв «Скіфи». Мало хто сьогодні досконало володіє мистецтвом стрільби з лука верхи на коні, яке було поширене переважно серед кочових народів середньовічної Європи та Азії. І кращі з кращих з'їдуться до «Київської Русі», щоб позмагатися у влучності стрільби: по колу в чотири мішені та по прямій в одну мішень за заїзд. Також обіцяють кінно-трюкові виступи та нічні стрільби.

БОЛГАРСЬКИЙ КОЛОРИТ БЕССАРАБІЇ

Вікенд 9-10 листопада

Куди: Одеська обл., м. Болград

Відкрити для себе «Дорогу вина та смаку Української Бессарабії» пропонуємо під час великого фестивалю Bolgrad Wine Fest, який щороку влаштовують в місті Болград на Одещині – великому центрі бессарабського виноробства та болгарської національної культури. Маршрут нещодавно реконструйованою автотрасою М-15 починається в Одесі, проходить через виноробське село Шабо та історичний Ізмаїл, зачіпає місто рибалок Вилкове та овече фермерське господарство «Фрумушика-Нова», а завершується саме у Болграді. На свято тут влаштовують дегустацію місцевих вин та національних закусок: каварми, бринзи, мілини, домашніх ковбасок. А звідти недалеко і до села Криничного, де розташована сімейна виноробня «Колоніст» родини Плачкових – варто завчасно домовитися про екскурсію та дегустацію шляхетних вин з долини озера Ялпуг.

СТУДЕНТСЬКА МОЛОДІСТЬ ХАРКОВА

Вікенд 16-17 листопада

Куди: Харківська обл., м. Харків

Місто Харків недаремно називають столицею студентів, адже це найбільший освітній центр України після Києва. Саме в Міжнародний день студентів 17 листопада відзначає свій день народження один із найстаріших навчальних закладів Східної Європи – Харківський національний університет імені Василя Каразіна. Заснований у 1804 році заклад, де навчались лауреати Нобелівської премії Мечніков, Кузнець та Ландау, і нині продовжує сіяти розумне й вічне серед молодого покоління. У місті привертають увагу архітектурні споруди, розроблені випускниками університету, а на території вишу можна відвідати кілька цікавих музеїв з багатими експозиціями. Також молодий і жвавий Харків запропонує неординарні екскурсії та затишні кав'ярні, а напередодні 17 листопада – ще і тематичні заходи до Дня студента в нічних клубах.

ПРИРОДА ЧЕРНІГІВСЬКОГО ПОЛІССЯ

Вікенд 30 листопада - 1 грудня

Куди: Чернігівська обл., с. Беремицьке

Гадаєте, що період кінця осені та початку зими не підходить для відпочинку на природі? Це упередження легко розвіє візит до молодого та креативного парку природи «Беремицьке», що за 70 км від столиці. 1 грудня тут влаштовують Свято зустрічі зими: ярмарок, лекції, майстер-класи, інтерактивні екскурсії. Прогулюючись левадами парку, де вільно пасуться дикі польські коники-тарпани, важко не помітити також волів української сірої степової породи. Завдяки природному випасу диких туроподібних парк має на меті повернути на місце свого споконвічного існування легендарних турів. Вже зараз можна відвідати музей диких котів. А якщо «культурної» природи «Беремицького» буде замало, зовсім поруч – екостежки насправді дикими лісами та болотами Міжріччинського регіонального ландшафтного парку.

НА МОЛОДЕ ВИНО В ЗАКАРПАТТЯ

Вікенд 23-24 листопада

Куди: Закарпатська обл., м. Ужгород

Ще один привід відвідати Закарпаття у листопаді – популярний фестиваль молодого вина «Закарпатське божолє» в Ужгороді. Це гарна нагода продегустувати якісні вина нового врожаю від кращих закарпатських виноробів в одному місці, адже цей фестиваль позиціонується як такий, куди не допускають вина з винограду сорту Ізабелла, будь-які вина з гібридів, а також плодово-ягідні напої. На додачу до «народної дегустації» у винних підвалах історико-культурного центру «Совине гніздо» варто відвідати дегустаційний зал «Шардоне» найвідомішого закарпатського винороба Олександра Ковача, який є співорганізатором фестивалю, а тому його вишукані вина не беруть участі в конкурсі. Також рекомендуємо знайти час для відвідування найбільших закарпатських винних підвалів на заводі «Лєанка» в Середньому та дегустації рідкісних нині середнянських вин.

ПЕРШИЙ СНІГ В КАРПАТАХ

Вікенд 7-8 грудня

Куди: Івано-Франківська обл., с. Поляниця

Високий лижний сезон у Карпатах зазвичай починається не раніше середини січня, коли встановлюється стабільно морозна погода, а гірські схили вкриваються стійким сніговим покривом. Але не на найбільшому гірськолижному курорті України «Буковель»! Тут снігові гармати починають працювати за найменшої можливості, і в результаті першу гірськолижну трасу традиційно відкривають для нетерплячих лижників і сноубордистів вже на початку грудня. На честь відкриття сезону влаштовують невеличке свято з концертом українських зірок. Сусідній Драгобрат, який пишається статусом найвисокогірнішого гірськолижного курорту, також намагається не пасти задніх – «зірвати пухляк» з його диких схил перші туристи приїжджають приблизно у ці ж дати, коли тут запускають перший підйомник.

НИЖНІ РИТМИ ДЖАЗУ В МІСТІ ЛЕВА

Вікенд 14-15 грудня

Куди: Львівська обл., м. Львів

Зробити зимову прохолоду приємнішою може тільки Львів зі своєю ароматною кавою, яка зігріває та бадьорить із першого ковтка гіркуватим темним шоколадом та ніжно-теплим джазом. Джазові вечори для цього романтичного міста не рідкість, адже воно має багато тематичних кав'ярень, де можна почути музику «трубача-Армстронга», Еллу Фіцджеральд чи Біллі Холідея. Та ще й джазові фестивалі навідують його впродовж цілого року. Цього вікенду у Львові виступатимуть учасники 19-го Jazz Bez – міжнародного фестивалю, який майже два тижні мандрує Україною та зачаровує джазом різних країн і стилів. Щороку фестиваль розширюється та відвідує все нові й нові міста, наприклад, сусідній Дрогобич, але саме Львів незмінно залишається його головною локацією.

ПЕРЕДНОВОРІЧНА КАЗКА КИЇВЩИНИ

Вікенд 21-22 грудня

Куди: Київська обл., с. Клавдієво-Тарасове

У передноворічній шопінг-лихоманці легко забути, що десь поблизу живе справжня святкова казка, і на Київщині її можна віднайти в буквальному сенсі. За 50 км від столиці, в невеликому селищі Клавдієво-Тарасове, працює фабрика ялинкових прикрас, де народжується скляна різдвяна радість. Особливо цікаво потрапити до цього магічного світу дітям. Вони щиро радіють яскравим кулькам, які батьки купують для домашніх ялинок, екскурсіям, які проводять кумедні ельфи, таємній кімнаті, де лунають святкові пісні та облаштовано казкове новорічне містечко. Із Києва до Клавдієво з Приміського вокзалу ходить електричка, тож навіть без власного авто туди нескладно дістатися. Дорога до селища пролягає через Ворзель та Немішаєве, де в зимовій тиші ховаються маєток графині Уварової та руїни Немішаївського палацу Остен-Сакенів. Вони стануть приємним доповненням святкового вікенду.

КАЗКОВА НІЧ У ЛУЦЬКОМУ ЗАМКУ

Вікенд 29 грудня - 1 січня

Куди: Волинська обл., м. Луцьк

У ніч, коли старий рік поступається своєю владою новому, у стародавньому Луцьку оживає новорічна казка. Замок Любарта, стіни якого все ще пам'ятають пишні королівські бенкети, засяє кольоровою ілюмінацією та відчинить свою браму для зустрічі 2020-го року. Містерія новорічної ночі під бій курантів поєднає сучасність та середньовіччя. Грандіозний фестиваль «Новорічна ніч у Луцькому замку» є чудовою альтернативою домашнім застіллям. Тож тих, кому набридли олів'є й оселедець під шубою, Волинь запрошує на свій святковий бенкет, який доповнять театралізовані дійства, вогняні шоу, музика і танці. Вже традиційним для місцевих та й туристів стало селфі на фоні вбрання головної ялинки, яка лише в Луцьку складається із трьох дерев. Саме так, відразу три зелені красуні поряд постійно зростають на центральній площі, а на зимові свята одягаються у яскравий костюм із гірлянд, мішури та яскравих кульок.

РІЗДВО У ЛЬВОВІ

Вікенд 4-7 січня

Куди: Львівська обл., м. Львів

Різдво у Львові – це класика, від якої ніколи не втомлюєшся. Це бруківчаті вулички, припорошені снігом, святкові вогні проспекту Свободи, великий ярмарок, який вабить ароматом гарячого грогу чи глінтвейну та імбирними пряниками, ряжені вертепи з колядками та щедрівками. Приїхати до Львова на Різдво – ніби доторкнутись до вікових традицій, які мешкають там із діда-прадіда. Колориту та автентичності святу додають винесення Дідуха під співи колядок, загальна свята вечере біля головної ялинки міста, масова хода зіздарів, до якої може долучитись кожен охочий. Біля оперного театру зазвичай влаштовують музичні концерти, а минулого року його навіть перетворили на арт-об'єкт, влаштувавши на фасаді 3D-маппінг шоу. Цього разу зимові львівські гуляння теж не обійдуться без сюрпризів, які зазвичай розкривають напередодні свят, тримаючи інтригу до кінця. Загалом же, святкувати Львів починає від святого Миколая і закінчує Водохрещем. У цей проміжок спланована насичена розважальна програма, тож, якщо вирішите завітати до міста раніше, нудьгувати не будете однозначно.

У ХОРОВОДІ З ЧЕРНІГІВСЬКОЮ КОЗОЮ

Вікенд 11-12 січня

Куди: Чернігівська обл., м. Чернігів

Що-що, а щедрий вечір у Чернігові не можна уявити без фольклорного свята «Коза». Воно стало тією оригінальною візитівкою давнього граду, яка цікавить туристів автентичними обрядами північно-східного регіону. Відбувається дійство на Красній площі та супроводжується заспівами колядок і щедрівок від фольклорних колективів. Ряджену Козу водять на добро і роблять це відповідно до традицій пращурів. Також для святкування облаштовують ярмаркові ятки, де продають сувеніри ручної роботи та різноманітні смаколики, а на головній музичній сцені співають популярні етно-гурти. На площі барвистими вогниками сяятиме головна ялінка, малеча веселитиметься у Казковому містечку, а на ковзанці можна буде відчувати забіякуватий настрій дитинства або зробити пару гарних піруетів.

ВОДОХРЕЩЕ НА ХУТОРІ ПОБЛИЗУ ДИКАНЬКИ

Вікенд 18-19 січня

Куди: Полтавська обл., с. Гоголеве

Не тільки ніч перед Різдвом, а й будь-яке українське народне свято може стати приводом відвідати Полтавщину, де народився автор «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки». Гоголівські герої досі тут живуть, втілені у скульптурах, назвах вулиць і закладів, місцевих смаколиках. А у батьківській хаті Миколи Гоголя, що в селі Гоголеве Шишацького району, вони насправді оживають! Розташований тут Національний музей-заповідник М. Гоголя славиться своїми театралізованими екскурсіями «В гостях у Гоголя» та «Чи знаєте ви українську ніч?», дійства в яких розгортаються прямо в будинку, флігелі, парку та на березі ставка. А на Водохреще тут влаштовують освячення води та купання в ополонці. Не можна оминати й Великі Сорочинці, де знаходиться церква, в якій хрестили малого Микола, та Диканьки, в якій, кажуть, ще й досі живуть нащадки прототипу гоголівського коваля Вакули. А в Миргороді є та сама «калюжа», змальована письменником у повісті «Як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем». Усі ці місця зручно розташовані неподалік одне від одного.

ФІНАЛ РІЗДВА НА ПРИКАРПАТТІ

Вікенд 25-26 січня

Куди: Івано-Франківська обл., м. Івано-Франківськ

Хоча кінцем різдвяних святків традиційно вважають 19 січня, в Івано-Франківську й пізніше продовжують колядувати та щедрувати. Наприкінці січня до міста з'їдуться дитячі колективи з районних міст та містечок, щоб взяти участь у феєричному фольклорному змаганні «Битва вертепів». Учасники покажуть свої кращі обрядові вистави з козою, ряженими та зіздарями. З оглядового майданчика ратуші Франківськ розкриває свої кращі боки. Із майже 50 метрової висоти можна побачити головні пам'ятки міста, охайні вулички та близькі Карпати на горизонті. Центральною частиною міста розкидані різноманітні ковані скульптури, залишені у подарунок від учасників щорічного свята ковалів. Не забудьте прогулятись «стометрівкою» – пішохідною вулицею з чисельними кав'ярнями та крамничками, повернути на затишну Трінтарську, випити каву на найменшій вулиці в місті довжиною лише 65 метрів та поїсти легендарних піріжків біля центральної пошти.

Проект
Видавничого дому

ПАМ'ЯТКИ України

2019, №2
ВІЧНИЙ МАНДРІВНИК

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ:

Видавничий дім журналу «Пам'ятки України»
Директор Валентин КОНДРАТЮК
Головний редактор Анатолій Сериков
Художній редактор Дмитро Лантух
Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК №5337 від 27.04.2017
Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ №24080-1390Р від 07.05.2019

ДО ВАШИХ ПОСЛУГ

замовлення доставки журналів
«Вічний мандрівник» звичайною, Новою або летунською поштами
Телефони: (+380) 44 232 2350, (+380) 32 253 3601
(+380) 67 461 6900, в т.ч. Viber & WhatsApp

ПРАВА ЗАСТЕРЕЖЕНІ:

Опубліковані матеріали є власністю видавця, захищені міжнародним та українським законодавством, не можуть бути відтворені в будь-якій формі без письмової згоди видавця.

Редакція може не поділяти точку зору автора. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних назв та інших відомостей несуть автори публікацій, а рекламної інформації – рекламодавець. Редакція не листується з читачами. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право ілюструвати й редагувати матеріали.

www.facebook.com/Вічний-мандрівник
www.facebook.com/pamjatky.ukr

[Instagram#pamjatky.ukr](https://www.instagram.com/pamjatky.ukr)

КОНТАКТИ:

КИЇВ
Поштова адреса: 01010, Київ-10, Видавничий дім журналу «Пам'ятки України», а/с 47
Телефони: (044) 232 2350, (063) 702 3177, (067) 461 6900. Факс: +38 (067) 441 7015
ЛЬВІВ
Редакція у Львові: 79007, просп. Свободи 15
тел.: (032) 253 3601

E-mail: ua.landmarks@gmail.com

РОЗДРІБ, РЕКЛАМА, ПЕРЕДПЛАТА:

Телефони (063) 702 3177, (098) 683 4907, (067) 461 6900 (Viber, WhatsApp)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ: - реклама

- редакційна реклама, безкоштовна

© Пам'ятки України. Історія та культура, 2019

Відтепер «Вічний мандрівник» можна передплатити! Індекс 60198